

KAINUUN
hyvinvointialue

**Taloussosiaalityön Satsaa ja säästä -mallin
juurruttaminen ja lyhytaikaisen vaikuttavuuden
tutkimuksellinen arviointi
Kainuun hyvinvointialueella 2024–2025**

Petri Vuorijärvi

**Euroopan unionin
rahoittama**

NextGenerationEU

**Euroopan unionin
rahoittama**

NextGenerationEU

Taloussosiaalityön Satsaa ja säästä -mallin juurruttaminen ja lyhytaikaisen vaikutta- vuuden tutkimuksellinen arviointi Kainuun hyvinvointialueella 2024–2025

Tutkimusraportti 6/2024 – 12/2025

Kainuun Hyvinvointialue 2026

Tutkimusraportti on tehty osana Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoiman ja Euroopan unionin rahoittaman (Next Generation EU) Suomen kestävän kasvun ohjelman RRP3-hanketta: Aikuissosiaalityön menetelmien vaikuttavuus Pohjois-Suomen yhteistyöalueella 2024–2025.

**Euroopan unionin
rahoittama**

NextGenerationEU

Kainuun hyvinvointialue
Sotkamontie 13, Hallinto H-talo
87300 Kajaani
Puh. 08 615 541
Faksi 08 6155 4270
kirjaamo.hyvinvointialue@kainuu.fi
hyvinvointialue.kainuu.fi
Kannen kuva: Petri Vuorijärvi

Tiivistelmä

Praktinen taso

EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineestä (NextGenerationEU) rahoituksensa saanut ja Suomen kestävän kasvun ohjelmaan (RRP) kuulunut Pohjois-Suomen yhteistyöalueen arviointitutkimuksen aikuissosiaalityön osahanke kohdentui Kainuun hyvinvointialueella vuosina 2024-2025 taloussosiaalityön toimintamenetelmiin. Näistä työmenetelmistä keskeisiksi muodostuivat 1) asiakkaan rahankäyttöä ja tehtyjen hankintojen tarpeellisuutta hahmottava Penno-budjettiohjelma, 2) asiakkaan sosiaalista verkostoa kartoittava Ecomap-menetelmä ja 3) asiakkaan suhdetta rahaan erittelevän Rahatarinan keskusteleva versio.

Takuusäätiön kehittämä verkkopohjainen ja vuodenvaihteessa 2024/2025 merkittävästi laajentunut Penno-budjettiohjelma oli aiemmassa muodossaan integroitu Kainuun sote-kuntayhtymän vuosina 2022-2023 toteutetussa (Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman) HELLÄ-hankkeessa luotuun kokoavaan, aikuissosiaalityöhön tarkoitettuun Satsaa ja säästä -toimintamalliin. Satsaa ja säästä -toimintamalli pohjautuu pitkälle AIKUMETOD-tutkimushankkeen mallinnuksiin¹, jossa taas oli yhteistyössä Takuusäätiön ja TASOS- sekä TASKU-hankkeiden kanssa tuotettu Ecomap- ja Rahatarina-menetelmien käytännön sovelluksia. Muun muassa näiden talouteen keskittyvien menetelmien lisäksi Satsaa ja säästä-mallissa painotettiin mallia käyttävien asiakkaiden emotionaalishenkistä tukea usein kriisiytyneiden tai kriisiytyvien talousasioiden kohtaamisessa.

Osatutkimuksessa toteutettu arviointitutkimus oli luonteeltaan toimintatutkimuksellinen (Heikkinen & Kauko 2023) hankkeen tutkijasosiaalityöntekijän toimiessa työmenetelmien toteuttajana yhdessä aikuissosiaalityön työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Arviointitutkimuksen aikana menetelmien soveltamisesta käytännössä kehittyi uusia toimintatapoja asiakkaiden, työntekijöiden ja rakenteiden antamien reunaehtojen puitteissa. Tutkimusaineistoa kerrytettiin yhteistyössä osatutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden, asiakkaiden ja tutkijasosiaalityöntekijän kanssa Satsaa ja säästä -toimintamalliin kuuluvia työmenetelmiä toteutettaessa, valittuja mittareita käytettäessä ja asiakasasiakirjaamisen kautta. Yhteisiä toimintatutkimuksellisia tapaamisia, joissa tutkijasosiaalityöntekijä oli mukana, kertyi 30:n alkaneen interventioprosessin (joista kuitenkin suuri osa keskeytyi) aikana yli sata. Tämän rinnalla tutkimusaineistoa kertyi myös henkilöstön kahden itsenäisesti toteuttaman (kanssatutkijuus)prosessin kautta. Tutkijasosiaalityöntekijän tehtäviin tässä osatutkimuksessa sisältyi myös Satsaa ja säästä -toimintamalliin kuuluvien menetelmien kouluttaminen Kainuun aikuissosiaalityön henkilöstölle. Noin 1,5 tuntia kestäviä etäkoulutuksia järjestettiin osatutkimuksen aikana viisi kappaletta ja niissä tutkijasosiaalityöntekijä esitteli kenttäkokemuksiensa perusteella valmistelemiaan menetelmien ja mittarien käytön pikaohjeita. Koulutuksessa ja tutkijasosiaalityöntekijän yhteistoiminnassa työntekijöiden kanssa painottui varsinaisten taloussosiaalityön menetelmien lisäksi työikäisten palvelujen asiakassuunnitelman määrämuotoinen täyttäminen, mikä sisälsi tutkimuksellisesti tärkeän AVAIN-mittarin.

Työmenetelmien vaikuttavuuden arviointi tehtiin pääasiassa asiakastietojärjestelmän (Pro Consona/OMNI 360) työikäisten palveluiden asiakassuunnitelmapohjiin integroidun AVAIN-mittariston kautta. Valitettavasti Kainuun hyvinvointialueella ei ollut käytössä aivan uusinta AVAIN-mittarin versiota.

¹ HELLÄ-hanke oli toteutettu osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa, (2022–2023) ja siinä luotu Satsaa ja säästä -toimintamalli pohjautuu Jyväskylän yliopiston AIKUMETOD-tutkimushankkeen (2021-2022) mallinnuksiin: <https://www.chydenius.fi/fi/hankkeet/aikuissosiaalityon-menetelmien-vaikuttavuus-aikumetod>

AVAIN-mittariston lisäksi asiakkaita pyydettiin vastaamaan myös Aikuisväestön hyvinvointimittarin (AVHM) sekä ESY-mittarin (Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä) toimeentuloa ja raha-asioita koskeviin kysymyksiin ennen työmenetelmien käytön aloittamista sekä niiden käytön päättyessä. Mittareista saadut tiedot kirjattiin asiakastietojärjestelmään, josta aineisto siirrettiin pseudonymisoiden tietoturvalisessä T3 Tutkijan työtilassa sijaitsevaan SPSS-ohjelmaan. Aineiston analyysi toteutettiin monimenetelmällisesti luokitellen mittareiden ja asiakassuunnitelmien tietoa niin, että tuloksena olleet määrälliset ja laadulliset luokat pystyttiin suhteuttamaan toisiinsa pääasiallisesti ristiintaulukoimalla.

Asiakkaat olivat valikoituneet tutkimukseen ensisijaisesti oman osallistumishalukkuutensa perusteella ja tutkimukselliseen interventioon lähti mukaan vain joka neljäs niistä asiakkaista, joille tätä mahdollisuutta aktiivisesti tarjottiin. Lähes kaksi viidestä prosessin aloittaneesta asiakkaasta keskeytti ennen sen valmistumista.

Kuitenkin niiden asiakkaiden osalta, jotka olivat mukana intervention loppuun saakka, arvio taloussosiaalityön lyhytaikaisesta vaikuttavuudesta oli valtaosin myönteinen. Työikäisten palveluiden asiakassuunnitelmassa ja tarkemmin siellä olevassa AVAIN-mittarissa määritelty talouden hallinnan tavoite, asiakkaan ja vastuutyöntekijän yhteisesti prosessin lopussa arvioimana, saavutettiin ainakin osittain 80 %:ssa prosessin loppuun asti viedyissä tapauksissa ja 50 %:ssa kaikista prosessin aloittaneista tapauksista.

Tutkijasosiaalityöntekijän laadullisella kokonaisarviolla, jossa käytettiin kaikkea tarvittavaa tutkimusasiakkaan aikuissosiaalityön asiakasasiakirja-aineistoa, asiakkaan ja vastuutyöntekijän arvioita tavoitteiden saavuttamisesta sekä tutkijasosiaalityöntekijän omaa tutkimuksellista kokemustietoa interventioprosesseihin osallistujana (30/32 prosessista) alusta loppuun tai keskeyttämiseen saakka, määriteltynä 13 %:ssa tapauksissa saavutettiin huomattavaa hyötyä, 28 %:ssa hyötyä, 6 %:ssa hieman hyötyä ja 16 %:ssa ei lainkaan hyötyä. Tällä kokonaisarviolla viitataan lyhytaikaiseen vaikuttavuuteen, koska tutkimusasetelma ei mahdollistanut pitkää seuranta-aikaa intervention jälkeen. Tapauksesta riippuen seuranta-aika oli vuodesta kolmeen kuukauteen vaihdellen intervention loppuajankohdan mukaan. Prosessi keskeytyi 38 %:ssa tapauksista.

Interventioon motivaationsa perusteella valikoituneiden (yksi neljästä) ja keskeyttäneiden (noin kaksi viidestä) osuudesta johtaen noin joka kymmenes aikuissosiaalityön asiakas lähtee tällaiseen (tutkimukselliseen, määrä voi olla suurempi kun menetelmät tuodaan huomaamattomammin) työskentelyyn mukaan ja toteuttaa intervention keskeisiä menetelmiä häntä palvelevan ammattilaisen kanssa niin, että toiminta vaikuttaa hänen taloudelliseen tilanteeseensa positiivisesti joko välittömästi tai sitten hitaammin pidemmän aikavälin hyötynä.

Huomattavaa hyötyä ja hyötyä saaneet ovat selkeästi nuorempia kuin vain hieman hyötyä tai ei hyötyä interventiosta saaneet. Prosessin loppuun asti mukana olleista suurimman ryhmän muodostaneen eli "hyötyä saaneiden" iän mediaaninen keskiarvo on 31 vuotta, kun taas sitä heikommin hyötyä saaneilla vastaava tunnusluku on 57 tai 56 vuotta.

Intervention tutkimuksellinen tarkastelu AVAIN-mittarin kautta osoitti, että asiakkaan oma motivaatio muutokseen yhdistyneenä vaikeaan velkatilanteeseen esiintyvät usein yhdessä mallin selkeästi hyödylliseksi arvioidun käytön kanssa. Hyötyä saaneille asiakkaille tuntuu olevan myös ominaista tavanomaista suurempi suunnitelmallisuus ja kyvykyys elämänsä järjestelemisessä ja AVHM-mittarin mukaan heidän työmarkkinallinen ja koulutuksellinen tilanteensa sekä toimeentulonsa on jonkin verran parempi kuin interventiosta vähemmin tai ei lainkaan hyötynneiden. Intervention keskeytymiseen liittyy usein vastaavasti alkoholin ongelmalliseksi koettu käyttö ja asiakkaan "ei-varttunut" ikä (mediaani=38 vuotta). Näyttää siltä, että interventiosta todennäköisimmin eniten hyötynneet eli nuoremmat asiakkaat ovat myös todennäköisemmin keskeyttäjiä ja erottelevana tekijänä on ainakin päihteiden ongelmakäyttö.

Kainuussa tehdyn Satsaa ja säästä-mallin keskeisten osien juurruttamisen ja tutkimuksellisen arvioinnin perusteella voidaan suositella mallin valittujen osien laajaa tarjoamista aikuissosiaalityön asiakkaille sopivalla tavalla sijoitettuna tavanomaisen asiakastyöskentelyn lomaan.

Lisäksi mallin tutkimukselliseen toteuttamiseen kuuluneet määrälliset mittarit eli tässä yhteydessä Aikuisväestön hyvinvointimittari yhdessä Excel-tiedostonsa tuottaman visuaalisen kuvauksen kanssa sekä ESY/talousosio, toimisivat systemaattisuutta mukanaan tuovina menetelminä, erityisesti palvelutarpeen arvioinnissa aivan kuten Ecomap-verkostokarttakin. Kaksi ensimmäistä ovat myös varsin nopeasti ja helposti toteutettavissa.

Yleisesti interventioista saatuun kokemukseen perustuen ja muuhunkin tutkimukseen viitaten (Viitasalo ym. 2024; Viitasalo ym. 2026, 14; Viitasalo 2021, 223; Viitasalo 2019, 12-13; Sallinen ym. 2023, 77-80), Satsaa ja säästä-malliin perusajatuksena kuuluva emotionaalishenkinen tuki ("satsaa") ja luottamuksen saavuttaminen on tärkeää taloudellisen ohjauksen vaikuttavuuden saavuttamisen kannalta.

Teoreettinen taso

Arviointitutkimuksen keskeisenä empiirisenä teoriana on aikuissosiaalityön tutkimukseen kehitetty KAIMEr-teoria, johon tukeutuen pyritään tunnistamaan taloussosiaalityön menetelmien käyttöön liittyviä vaikutusta aikaan saavia mekanismeja. KAIMEr-teoria keskittyy erityisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuviin mekanismeihin, jolloin tietyssä kontekstissa tapahtuvat interventiot aiheuttavat tiettyjen toimijoiden tekeminä tietyissä asiakkaissa vaikutuksia, tai sitten eivät aiheuta. Tavoitteena on hahmottaa näiden mekanismien toimintaa ja aikuissosiaalityössä on KAIMEr-teorian puitteissa mallinnettu mm. haastamis-, riskinotto-, vastakaiku- ja roolinylittämismekanismeja. KAIMEr-teorian kehittäjät ovat eriyttäneet sosiaalisista mekanismeista omiksi vaikutusten todellistamisen kokonaisuuksiksi kontekstimekanismit, joilla viitataan yksilöitten vuorovaikutuksen sijasta enemmän rakenteellis-materiaalisen tason tai laajemman yhteisöllis-kulttuurisen tason reunaehtoihin ja vaikutuksia välittäviin mekanismeihin. (Svenlin & Matthies & Turtiainen 2021, 15–20; Viitasalo 2021, 221-229; Blom & Moren 2010.)

Vastakaikumekanismissa on tässä yhteydessä ymmärretty toimivaksi asiakkaan aktiivisesti osaltaan toteuttamat interventioon kuuluvat työmenetelmät ja toiminnot. Niiden toteutumiseen liittyy myös interventiota toteuttaneiden ammattilaisten orientaatio ja suhtautumistapa asiakkaaseen, jossa oli pyritty aktivoimaan roolinylitysmekanismeja eli häivyttämään vuorovaikutuksessa eroja asiakkaan ja Satsaa ja säästä -mallia työtehtävään toteuttavien välillä (vrt. Kuorikoski 2025). Se, onko vastakaikumekanismi aktivoitunut vahvasti vai heikosti, liittyy tämän arviointitutkimuksen tulosten mukaan myös asiakkaan moniulotteiseen tilanteeseen, kuten esimerkiksi elämäntilanteen vakiintuneisuuteen (kontekstuaalinen ulottuvuus) ja asiakkaan kykyyn sekä motivaatioon lähteä muuttamaan sitä suunnitelmallisesti (sosiaalinen ulottuvuus) tai asiakkaan toimintaympäristössä hänen voimavaroillaan olevien realistisesti toteutettavien muutosmahdollisuuksien olemassaoloon (kontekstuaalinen ulottuvuus). Vastaavasti tässä tutkimuksessa väistämismekanismiin aktivoituminen interventioon mukaan lähteneiden asiakkaiden kohdalla liittyy esimerkiksi asiakkaan yleiseen ei-suunnitelmalliseen ja vähemmän pitkäjänteiseen orientaatioon tai päihteiden tuen tarpeita aiheuttavaan ongelmalliseen käyttöön. Tosin jälkimmäinen liittyy myös vastakaikumekanismiin aktivoitumiseen vain heikosti, eli päihteiden ongelmallinen käyttö ei välttämättä katkaise interventiota mutta estää sen (lyhytaikaista) vaikuttavuutta. Väistämismekanismi aktivoitui voimakkaasti yli kolmannessa intervention käyntiin lähteneissä asiakasprosesseissa ja ne keskeytyivät asiakkaan toimesta.

KAIMEr-teorian keskeisen osan, eli siinä määriteltujen mekanismien aktivoitumisen asteen vaihtelun tarkastelua kirjoittaja ei ole havainnut tutkimuksessa aiemmin tarkasteltavan nyt toteutuneella tavalla. Toisaalta tutkimuksen tekijä ei ole perehtynyt KAIMEr-teoriaan syvällisesti eikä käsillä olevassa käytäntöpainotteisessa ja intervention implementaation sisältävässä tutkimuksessa teoria ole ollut hallitsevassa roolissa. Kuitenkin KAIMEr-teoria on yhdistetty tässä empiriaan systemaattisia monimenetelmällisiä lähestymistapoja käyttäen ja se antaisi pohjaa enemmän teoriaorientoituneille tutkijoille pohtia myös mekanismien aktivoitumisen voimakkuuden tasoa yhtenä elementtinä tämän teorian soveltamisessa ja kehittämisessä.

Sisällys

Tiivistelmä

1. Johdanto	1
2. Teoreettiset lähtökohdat	2
3. Tavoite ja tutkimuskysymykset	4
4. Toimintatutkimus ja aineisto	4
5. Analyysi	6
6. Tulokset	7
6.1 Laadullisia sekä määrällisiä tuloksia ja niiden suhteuttamista ristiintaulukoinnilla	7
6.2 Lyhytaikaisen vaikuttavuuden, tilannetekijöiden ja ikäluokituksen suhteet KAImeR-teorian mekanismeihin moniulotteisen korrespondenssianalyysin kuvaamana	12
6.3 Laadullisten ja määrällisten tulosten yhteisesitys ja yhdistävät tulkinnat	14
7. Pohdinta	16
8. Johtopäätökset	18
8.1 Praktisen tason johtopäätökset ja suositukset	18
8.2 Teoreettisen tason johtopäätökset ja suositukset	19

1. Johdanto

Neljän pohjoisimman hyvinvointialueen eli Pohjois-Suomen yhteistyöalueella vuosina 2024-2025 toiminut, EU:n kertaluonteisesta elpymisvälineestä (NextGenerationEU) rahoituksensa saanut ja Suomen kestävän kasvun ohjelmaan (RRP) kuulunut RRP3 arviointitutkimuksen aikuissosiaalityön osahanke kohdentui Kainuun hyvinvointialueella taloussosiaalityön toimintamenetelmiin. Näitä työmenetelmiä ovat muun muassa asiakkaan sosiaalista verkostoa ja sen taloudellista merkitystä kartoittava EcoMap-menetelmä, hänen suhdettaan rahaan erittelevä Rahatarina ja asiakkaan rahavirtoja ja tehtyjen hankintojen tarpeellisuutta hahmottava, Takuusäätiön kehittämä Penno-budjettiohjelma².

Osatutkimuksen päätavoitteena oli arvioida kyseisten työmenetelmien vaikuttavuutta erilaisissa tilanteissa olevien asiakkaiden osalta asiakastietojärjestelmän asiakassuunnitelmapohjiin integroidun laadullisen AVAIN-mittariston kautta. Lisäksi intervention alussa ja lopussa aikuissosiaalityön asiakkaat täyttivät heidän tilannettaan kartoittamaan muotoillun Aikuisväestön hyvinvointimittarin (AVHM) ja Kainuussa aiemmin kehitetyn Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän (ESY) toimeentuloa ja rahankäyttöä koskevan osion. Penno-budjettiohjelma, EcoMap, Rahatarina ja lukuisat muutkin käsillä olevassa interventiossa vähemmälle käytölle jääneet työmenetelmät oli aiemmin integroitu Kainuun sote-kuntayhtymän vuosina 2022–2023 toteutetussa (Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden -ohjelman) HELLÄ-hankkeessa luotuun kokoavaan, aikuissosiaalityöhön tarkoitettuun Satsaa ja säästä -toimintamalliin. Satsaa ja säästä -toimintamalli taas pohjautui pitkälle Jyväskylän yliopiston AIKUMETOD-tutkimushankkeen mallinnuksiin. (Ekososiaalinen taloussosiaalityö. Satsaa ja säästä toimintamalli. HELLÄ-hanke 2023.)

Työmenetelmiä kokeiltiin HELLÄ-hankkeen loppuvaiheessa Kainuun aikuissosiaalityössä ja arviointitutkimuksen yksi tavoite oli tukea niiden käyttöönottoa arjen työhön. Arviointitutkimus oli luonteeltaan myös toimintatutkimuksellinen, koska sitä tekemään rekrytoitu tutkijasosiaalityöntekijä toimi pääsääntöisesti itse kyseisten työmenetelmien toteuttajana yhdessä muiden aikuissosiaalityön työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien sekä asiakkaiden kanssa. Allekirjoittanut oli siis keskeisenä toimijana juurruttamassa Satsaa ja säästä -toimintamallia Kainuun aikuissosiaalityöhön.

Kenttätutkimuksen ja aineistonkeruun päättyessä jokaisessa Kainuun hyvinvointialueen aikuissosiaalityön työyhteisössä oli vähintään yksi, mutta tyypillisesti useampia henkilöitä, joiden kanssa tutkijasosiaalityöntekijä oli toteuttanut alusta loppuun Satsaa ja säästä -malliin kuuluvat keskeiset työmenetelmät yhdessä tutkimukseen kuuluvien mittareiden kanssa. Arviointitutkimuksen aikana menetelmien soveltamisesta käytännössä kehittyi uusia toimintatapoja asiakkaiden, työntekijöiden ja rakenteiden antamien reunaehtojen puitteissa. Keskeiset menetelmät ja niiden keskeisimmät elementit valikoituivat käyttöön kentän kokemusten perusteella toissijaisten jäädessä pois. Samalla tutkijasosiaalityöntekijälle kertyi käytännön kokemusta menetelmien käytöstä ja hän pystyi kouluttamaan oppimaansa aikuissosiaalityön henkilöstölle. Noin 1,5 tuntia kestäneitä etäkoulutuksia järjestettiin osatutkimuksen aikana yhteensä viisi ja niissä käytiin läpi muun muassa tutkijasosiaalityöntekijän valmistelemia pikaohjeita menetelmien ja mittareiden käyttöön. Menetelmiä toteutettaessa syntyneiden asiakasasiakirjatietojen kopioiminen tarvittavin osin tutkimusaineistoksi toisilain (552/2019) mukaiseen, tietoturvallisuuden arviointilaitoksen hyväksymään tietoturvalliseen ympäristöön tapahtui syksyllä 2025.

Jyväskylän yliopiston professorit Aila-Leena Matthies ja Kati Turtiainen, yliopistonopettaja Tuija Kuorikoski sekä yliopistolehtori Anne Puuronen tukivat neljän hyvinvointialueen yhteistä RRP3 Arviointitutkimusta sen aikuissosiaalityön menetelmiin kohdentuvassa osahankkeessa. Eri hyvinvointialueilla toimivat tutkijasosiaalityöntekijät ja Jyväskylän yliopiston sosiaalityön toimijat kokoontuivat etäyhteyksin hankkeen aikana viikoittain omaan tiimipalaveriinsa sekä järjestivät muutamia lähitapaamisia.

² Takuusäätiön Penno: www.penno.fi / Agnieszka Revon ja Pirjo Aunesluoman 2022-2023 Kainuussa tuottama Satsaa ja säästä-malli: <https://www.innokyla.fi/fi/toimintamalli/taloussosiaalityon-satsaa-ja-saasta-malli>

2. Teoreettiset lähtökohdat

Sosiaalihuoltolakiin lisättiin vuonna 2023 muiden tukimuotojen lisäksi 14 §:n palvelu taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi (Laki 1301/2014). Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa vuodelta 2024 todetaan tästä palvelusta:

”Uusi 3 a kohta palvelusta taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi korostaa taloudellisen kokonaistilanteen tukemisen laaja-alaista tehtävää osana sosiaalihuollon yleislainsäädäntöä. Asiakkaiden tuen ja neuvonnan tarve talouteen liittyvissä asioissa liittyy tilanteisiin, joissa henkilöllä ei ole riittäviä varoja tai tuloja toimeentulon turvaamiseksi itselleen tai perheelleen, eikä hän omalla toiminnallaan voi tai kykene korjaamaan tilannetta.”

(Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2024, 65.)

Lain soveltamisen tavat kuitenkin väistämättä vaihtelevat. Aikuissosiaalityön menetelmien vaikutukset -osahankkeen loppuwebinaarissa 25.11.2025, jossa Kainuun hyvinvointialueen Satsaa ja säästä-mallin keskeisiin osiin kohdentuva arviointitutkimuskin esiteltiin, tuli palautetta talousneuvontaa työkseen tekevältä henkilöltä. Hän totesi, että kuulee ensimmäistä kertaa psykososiaalisen tuen merkityksestä taloudellisen neuvonnan osana. Kainuun Satsaa ja säästä -mallissa tämä emotionaalishenkinen tuki muodostaa lähtökohtaisesti puolet koko intervention sisällöstä ja menetelmällisesti sitä tukee voimavaralähtöiseen työskentelytapaan kytkeytyvä Ecomap-verkostokartta sekä asiakkaan henkilöhistoriaan talousnäkökulmasta pureutuva Rahatarinan keskusteleva versio.

Satsaa ja säästä -mallin kotimaisena lähteenä psykososiaalisen tuen merkityksestä taloudellisessa neuvonnassa mainitaan Katri Viitasalon vuonna 2019 ensimmäiseen suomalaiseen taloussosiaalityötä hahmottavaan teokseen tuottama artikkeli. Artikkelissa taloussosiaalityö jaetaan kolmeen osioon: 1) asianajoon makro- ja mikrotasolla, 2) taloudellista toimintakykyä vahvistava tuki toimintamenetelmänä (Kainuun osahankkeen yhteydessä keskeisenä Penno-budjettiohjelma ja informointi eri mahdollisuuksista) sekä 3) taloudellista toimintakykyä vahvistava tuki kohtaamisena. Viimeinen ulottuvuus pitää Viitasalon mukaan sisällään sosiaalityön ammattilaisen ja asiakkaan vuorovaikutuksessa yleisesti käytettävää psykososiaalista tukea, motivointia ja ymmärtävää kohtaamista, mutta Satsaa ja säästä-mallista on löytynyt siihen myös voimavaralähtöistä menetelmällistä tukea. Kohtaamisen sisälle tulee myös vaade asiakkaan ja hänen tilanteensa kokonaisvaltaisesta hahmottamisesta, jotta taloudellisen tilanteen parantamiseen tähtäävät toimet suhteutetaan ja ajoitetaan tarkoituksenmukaisesti muun tuen kanssa. Artikkelinsa Viitasalo lopettaa suositukseen käyttää kaikkia edellä lueteltuja ulottuvuuksia yhtäaikaaisesti taloussosiaalityön toteuttamisessa. (Viitasalo 2019, 9-13).

Myöhemmissä kirjoituksissaan Katri Viitasalo myös palaa toistuvasti psykososiaalisen tuen ja kokonaisvaltaisen tilannekuvan merkitykseen taloussosiaalityön merkityksellisenä osana (Viitasalo ym. 2024; Viitasalo ym. 2026, 14; Viitasalo 2021, 223). Kainuun arviointitutkimukseen osallistuneet aikuissosiaalityön välitystili- ja/tai toimeentulotukiasiakkaat olivat valtaosin Sallisen ym. (2023, 71-72) jaottelemien taloussosiaalityön asiakasryhmien taloustilanteeltaan ja taloudenhallintaan viittaavilta kyvykkyyksiltään kaikista heikko-osaisimpiin kuuluneessa ryhmässä (3). Myös sosiaalisen luototuksen asiakkaita tavoiteltiin tutkimustehtävässä annetun rajauksen mukaisesti, mutta heidän suostuttelunsa intervention osallistujiksi osoittautui haastavaksi. Aiemmin viitatussa aikuissosiaalityön asiakassegmentointia tehneessä tutkimuksessa todettiin juuri vaikeimmassa tilanteessa olevan ryhmän, jolla huono-osaisuus oli kaikkia elämänalueita läpäisevää, olevan eniten laaja-alaisen, perehtyvän ja jopa moniammatillisen talousohjauksen ja -sosiaalityön tarpeessa. Kuitenkin Kainuun tutkimuksellisen intervention osallistujina oli henkilöitä, jotka kuuluivat asiakasryhmiin 1 (ongelma rajautuu vain talousvaikeuksiin, ei taloudenhallinnan kyvykkyyksiin sinänsä) ja 2 (talousvaikeuksien lisäksi vaikeuksia myös jonkin verran taloudenhallinnassa). (Sallinen ym. 2023, 71-72.)

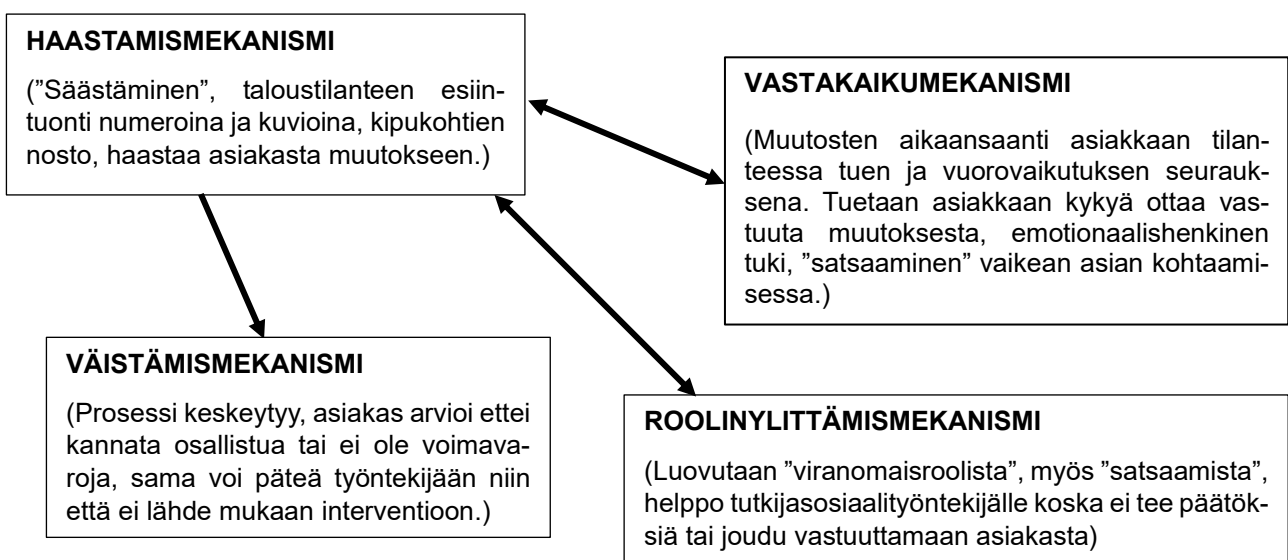
Kainuun hyvinvointialueen arviointitutkimuksessa käytetään keskitason / substanssia käsittelevänä empiirisenä teoriana KAIMEr-teoriaa, joka on kehitetty realistisen arvioinnin soveltamistapana aikuissosiaalityöhön ruotsalaisten tutkijoiden toimesta (Blom & Moren 2010). KAIMEr-teoria on myös laajemman, pohjoisen YTA-alueen Aikuissosiaalityön menetelmien vaikutukset -osahankkeen tieteellisessä

ohjauksessa valittu teoria. Tieteenfilosofisesti KAIMeR-teoria sijoittuu kriittisen realismin kentälle ja tämä tutkimus kytkeytyykin realistisen arviointitutkimuksen perinteeseen. (Svenlin & Matthies & Turtiainen 2021, 8-9; Maxwell & Mittapalli 2010.)

Arviointitutkimuksen keskeisenä empiirisenä teoriana on aikuissosiaalityön tutkimukseen kehitetty KAIMeR-teoria, johon tukeutuen pyritään tunnistamaan taloussosiaalityön menetelmien käyttöön liittyviä vaikutusta aikaan saavia mekanismeja. KAIMeR-teoria keskittyy erityisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuviin mekanismeihin, jolloin tietyssä kontekstissa tapahtuvat interventiot aiheuttavat tiettyjen toimijoiden tekemänä tietyissä asiakkaissa vaikutuksia, tai sitten eivät aiheuta. Tavoitteena on hahmottaa näiden mekanismien toimintaa ja aikuissosiaalityössä on KAIMeR-teorian puitteissa mallinnettu mm. haastamis-, riskinotto-, vastakaiku- ja roolinylittämismekanismeja. KAIMeR-teorian kehittäjät ovat eriyttäneet sosiaalisista mekanismeista omiksi vaikutusten todellistamisen kokonaisuuksiksi kontekstimekanismit, joilla viitataan yksilöitten vuorovaikutuksen sijasta enemmän rakenteellis-materiaalisen tason tai laajemman yhteisöllis-kulttuurisen tason reunaehtoihin ja vaikutuksia välittäviin mekanismeihin. (Svenlin & Matthies & Turtiainen 2021, 15–20; Viitasalo 2021, 221-229.)

Taloussosiaalityön yhteydessä haastamismekanismien toimintaa on kuvannut Katri Viitasalo (2021, 228-229) luonnehtien sitä ehdotukseksi asiakkaalle muutoksen tarpeesta omaan tilanteeseensa, käytännössä tuoden esille tulojen ja menojen epätasapainoa. Vastakaiku- ja väistämismekanismien tarkempaa sisältöä on oman tutkimusaineistonsa perusteella tarkemmin hahmottanut Tuija Kuorikoski vastikään valmistuneen väitöskirjansa yhden osan muodostaneessa artikkelissaan vuodelta 2025. Vastakaiku- ja väistämismekanismit toimivat asiakassuhteessa limittäin ja aktivoituvat vaihtelevasti muun muassa työntekijän orientaation mukaisesti. Kuorikosken mukaan asiakkaan tilanteen moniulotteisuutta pitkäjänteisesti ymmärtävä, pehmeisiin arvoihin sitoutuva orientaatio antaa vastakaikumekanismille mahdollisuuden aktivoitua, kun taas pelkästään palvelujen minimiehtoja täyttämään pyrkivä ja asiakkaan sen hetkistä toimintakykyä huomioimaton, standarditason suorituksia vaativa etäinen orientaatio tukee väistämismekanismien vahvistumista. (Kuorikoski 2025, 255.)

Seuraavassa kuviossa 1 on ylemmällä tasolla hahmotettu Satsaa ja säästä-mallin keskeisiä osia käyttävässä interventiossa aktivoituneita sosiaalisia mekanismeja ja niiden keskinäistä suhdetta. Kunkin mekanismin toiminta jää kuviossa sinänsä piiloon ja kuvaamatta, eli aktivoituihin mekanismeihin liittyvät vaikuttavat voimat, toimijat ja konteksti- eli ympäristötekijät sijoittuvat kuviossa mekanismilaatikoiden "sisälle". Kuitenkin kuviossa on kirjattu kunkin mekanismin aiheuttama keskeinen tulos, joka vaikuttaa Satsaa ja säästä -intervention etenemiseen, esimerkiksi vastakaiku- ja roolinylittämismekanismien osalta asiakkaasta kiinnipitävä emotionaalishenkinen tuki ammattilais(t)en taholla ja luottamuksen rakentaminen.

Kuvio 1. Satsaa- ja säästä -mallissa keskeisesti vaikuttavat sosiaaliset mekanismit KAIMeR-teoriaa mukaillen (mukaillen Svenlin ym. 2021; Viitasalo 2021, 221-229; Kuorikoski 2025).

3. Tavoite ja tutkimuskysymykset

Kainuun hyvinvointialueella päätavoite eli tutkimustehtävä oli arvioida lähinnä asiakastietojärjestelmän asiakassuunnitelmapohjiin integroidun AVAIN-mittariston kautta Satsaa ja säästä -toimintamallin työmenetelmien vaikuttavuutta erilaisten asiakkaiden osalta heidän vaihtelevissa tilanteissaan ja palvelukokonaisuuksissaan. AVAIN-mittariston lisäksi vaikuttavuuden arvioimiseksi Satsaa ja säästä -mallin työmenetelmiä työntekijöiden kanssa käyttäviä asiakkaita pyydettiin vastaamaan myös Aikuisväestön hyvinvointimittarin (AVHM) sekä ESY-mittarin (Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä, menetelmä kehitetty Virta II - hankkeessa Kainuun sote-kuntayhtymässä vuosina 2014–2016) toimeentuloa ja raha-asioita koskeviin kysymyksiin (talousosio) ennen työmenetelmien käytön aloittamista sekä niiden käytön päättyessä.

Tiivistetysti tutkimustehtävänä on selvittää, millaisia muutoksia ja vaikutuksia on mahdollisesti havaittavissa valittujen taloussosiaalityön menetelmien käytöstä 5–6 tapaamiskerran intervention aikana ja vaihtelevatko vaikutukset erilaisissa tilanteissa olevien asiakkaiden kohdalla.

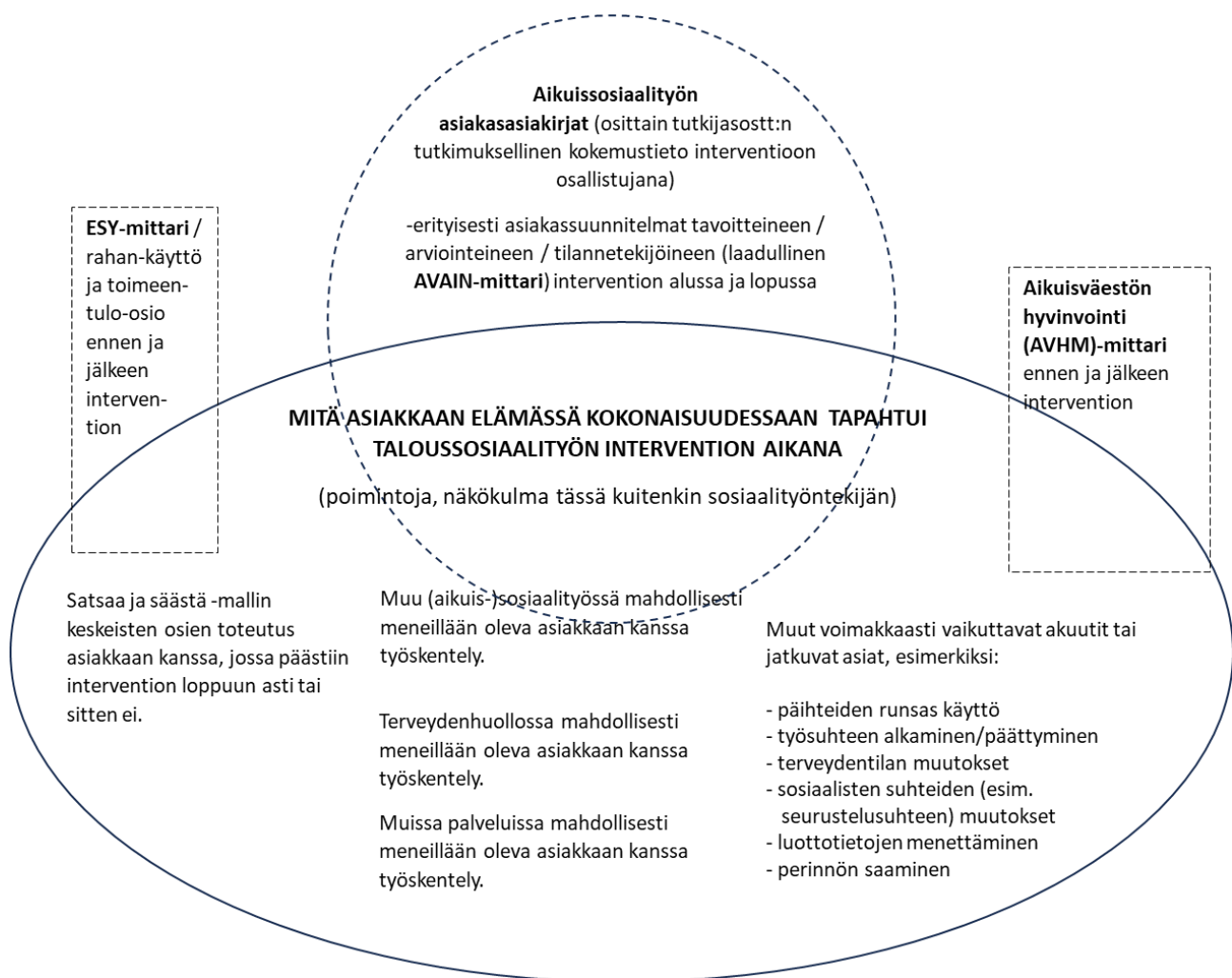
Tutkimustehtävä jakautuu tarkemmin seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Onko standardisoitujen määrällisten mittareiden kautta havaittavissa interventiosta seuranneita muutoksia ja jos on, millaisia? (AVHM, ESY talousosio)
2. Onko tutkijasosiaalityöntekijän laadullisen, asiakasasiakirjoihin (erityisesti työikäisten palveluiden asiakassuunnitelmassa oleva AVAIN-mittarin talouden hallinnan tavoitteen saavuttamisen arviointi asiakkaiden ja vastuutyöntekijöiden yhteisesti tekemänä sekä asiakkaan arvio omasta kokonaistilanteestaan, intervention alussa ja lopussa arvioituna) ja omaan tutkimukselliseen osallistuvaan kokemukseen pohjautuvan kokonaisarvion perusteella havaittavissa interventiosta seuranneita muutoksia ja jos on, millaisia?
3. Liittyykö asiakkaiden erilaisiin tilanteisiin (hahmotetaan vastaajien taustamuuttujilla, AVAIN-mittarin tilannetekijöillä ja mahdollisesti AVHM-mittarin tuloksilla) tyypillisesti tiettyjä interventiosta seuranneita muutoksen tasoja (hahmotetaan tutkijasosiaalityöntekijän laadullisella kokonaisarviolla).
4. Ovatko edellä luetellut laadulliset ja määrälliset tulokset keskenään yhdensuuntaisia, toisiaan vahvistavia, uusia näkemyksiä avaavia tai syventäviä vai ristiriitaisia? Miltä osin?
5. Miten KAImeR-teoriaa voidaan soveltaa tämän arviointitutkimuksen kohdalla?

4. Toimintatutkimus ja aineisto

Arviointitutkimus oli luonteeltaan toimintatutkimuksellinen (Heikkinen & Kaukko 2023) hankkeen tutkijasosiaalityöntekijän toimiessa työmenetelmien toteuttajana yhdessä aikuissosiaalityön työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Tutkimusaineistoa kerrytettiin yhteistyössä osatutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden, asiakkaiden ja tutkijasosiaalityöntekijän kanssa Satsaa ja säästä -toimintamalliin kuuluvia työmenetelmiä toteutettaessa, valittuja mittareita käytettäessä ja asiakasasiakirjaamisen kautta. Yhteisiä toimintatutkimuksellisia tapaamisia, joissa tutkijasosiaalityöntekijä oli mukana, kertyi 30:n alkaneen interventioprosessin (joista kuitenkin suuri osa keskeytyi) aikana yli sata. Tämän rinnalla tutkimusaineistoa kertyi myös kahden henkilöstön itsenäisesti toteuttaman (kanssatutkijuus)prosessin kautta.

Satsaa ja säästä -mallin työmenetelmistä käytäntöön muokattu interventio sisälsi viidestä kuuteen asiakastapaamista. Ennen työmenetelmien käytön aloittamista sekä niiden käytön päättyessä, asiakkaita pyydettiin vastaamaan Aikuisväestön hyvinvointimittarin (AVHM) sekä ESY-mittarin (Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän, toimeentuloa ja raha-asioita koskeviin kysymyksiin. Käytössä oli myös ECOMAP-verkostokartoitus. AVHM ja Ecomap tuottivat havainnolliset visuaaliset kuvaukset tarkastelemistaan ilmiöistä.

Kuvio 2. Tutkimuksellisen arvioinnin tiedonkeruun kolme päätapaa, kokonaisvaltainen laadullinen katkoviivallisena soikiona ja määrälliset mittarit katkoviivallisena suorakulmiona esitettynä.

Tästä siirryttiin työikäisten palvelujen asiakassuunnitelman tekoon AVAIN-mittareineen ja sen jälkeen Penno-budjettiohjelman käyttöön ja Rahatarinan keskustelevasti toteutettuun versioon. Pennoa käytettiin yleensä kahden kuukauden tulojen ja menojen toteuman tarkkaan hahmottamiseen valmiitten ja asiakkaan itse luomien Menot-kategorioiden mukaan luokitellen. Samalla luokiteltiin kunkin yksittäisen kulun perusteltavuus asteikolla välttämätön – tarpeellinen – turha. Ohjelma mahdollisti myös säästämisen suunnitelman ja sen toteutumisen seurannan tekemisen. Näistä toteutumista ja suunnitelmista Penno-ohjelma tuotti havainnolliset kuviot. Näitä menetelmiä käyttäen etsittiin asiakkaan kanssa muutostarpeita ja niiden toteuttamisen mahdollisuuksia. Usein asiakkaan velkatilannetta selvitettiin myös verohallinnon ja ulosottoviranomaisen sähköisten palvelujen kautta. Lopuksi asiakassuunnitelma päivitettiin arvioiden asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja alussa tehdyt mittaukset uusittiin.

Tutkimukselliseen taloussosiaalityöhön osallistuvat asiakkaat valikoituivat vahvasti. Noin yksi neljästä asiakkaasta suostui osallistumaan interventioon sitä heille ehdotettaessa ja suostuneistakin noin kaksi neljästä keskeytti ennen loppuun pääsyä.

Kenttätutkimuksen loputtua mittareista saadut määrälliset tiedot kirjattiin OMNI-asiakastietojärjestelmään, josta ne yhdessä muiden vaikuttavuuden arvioinnissa tarvittavien laadullisten asiakasasiakirjatietojen kanssa siirrettiin asiakkaiden kirjallisen suostumuksen ja Kainuun hyvinvointialueen antaman tietoluvan perusteella T3 Tutkijan työtila -tietoturvalliseen käyttöympäristöön. Siirto tapahtui manuaalisesti tallentamalla ja samalla tiedot pseudonymisoiden Statistical Package for Social Sciences -ohjelman datatiedostoon.

5. Analyysi

Koska käsillä olevassa tutkimuksessa käytetään samanaikaisesti ja samaan datapohjaan sijoitettuna sekä laadullista että määrällistä aineistoa, sekä analysoidaan niitä molempia yhtäaikaisesti käsittelemään pystyvillä analyysimenetelmillä (keskeisesti moniulotteinen korrespondenssianalyysi ja ristiintaulukointi), on se määritelmällisesti monimenetelmällinen.

Monimenetelmällisellä tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa on mukana sekä laadullisia että määrällisiä elementtejä ja lähestymistapoja (Vilkkä & Mankki 2024, 14–15). Laadullisen ja määrällisen integrointi monimenetelmällisen tutkimuksen toteutuksen eri vaiheissa vaihtelee laajasti ja sitä on luokiteltu erityisesti sen mukaan, kuinka tarkasti ja systemaattisesti laadullisia ja määrällisiä tuloksia on yhteen vetävästi esitelty ja suhteutettu toisiinsa tutkimuksen pohdintaosiossa (Morgan 2023).

Analyyssitapoina ovat KAIMeR-teoriaan tukeutuva laadullinen sisällönanalyysi, kuvailevat tilastomenetelmät ja tiivistävistä monimuuttujamenetelmistä laadullisia ja määrällisiä luokituksia yhtäaikaisesti analyysoiva moniulotteinen korrespondenssianalyysi. Lopuksi määriteltiin taulukkomuotoisen yhteisesityksen kautta laadullisen ja määrällisen tuloksellisuuden suhteita ja erityisesti siitä tehtyjä kokoavia päätelmiä.

Aineiston analyysi toteutettiin monimenetelmällisesti luokitellen mittareiden ja asiakassuunnitelmien tietoaaines niin, että tuloksena olleet määrälliset ja laadulliset luokat pystyttiin suhteuttamaan toisiinsa ristiintaulukoimalla.

Vakioimalla vastausvaihtoehto (SPSS:n Multiple response-toiminnalla) pystyttiin myös ristiintaulukoimaan useita muuttujia kerrallaan. Näin toimittiin esimerkiksi AVAIN-mittarin 57:n tilannetekijän (kukin oma muuttujansa arvoilla voimavara/tuen tarve/ei valintaa/puuttuva arvo) suhteuttamisessa intervention hyödyn laadulliseen kokonaisarviointiin. Lopputuloksena havaittiin tiettyjen asiakkaita koskevien tilannetekijöiden luokka-arvojen (voimavara/tuen tarve/ei valntaa) esiintyvän usein yhdessä intervention hyödylliseksi koettujen prosessien kanssa. Samoin tunnistettiin keskeytyneiden tai ei-hyödylliseksi arvioitujen prosessien kanssa usein esiintyviä tilannetekijöiden luokka-arvoja.

Eri muuttujien luokkien suhteita toisiinsa havainnollistettiin myös moniulotteisen korrespondenssianalyysin (Multiple Correspondence Analysis, MCA) muodostamissa visuaalisissa kentissä. Kokeilemalla ja aiempiin ristiintaulukointeihin tukeutuen haettiin esille niitä luokituksia, jotka esiintyivät usein yhdessä eli olivat yhteydessä intervention kokonaisvaltaisesti arvioituun lyhytaikaiseen vaikuttavuuden (hyödyn) tiettyyn luokkaan, tällöin sijoittuen lähelle toisiaan MCA:n kentässä. Havaittuja yhteyksiä varmennettiin ja tulkittiin tapauskohtaisesti (MCA osoittaa myös yksittäisten vastaajien sijoittumisen muodostettuun kenttään, yksilöihin palaaminen on mahdollista myös ristiintaulukon tulosten kohdalla) laadullisen aineiston sisällöllisellä analyysillä sekä määrällistä ulottuvuutta selvennettiin ristiintaulukoimalla tarkasteltavia muuttujia kaksi kerrallaan.

6. Tulokset

6.1 Laadullisia sekä määrällisiä tuloksia ja niiden suhteuttamista ristiintaulukoinnilla

Kenttätutkimuksella ja siihen liittyvällä tiedonkeruulla saavutettiin rajattu määrä onnistuneita Satsaa ja säästä-mallin prosesseja, joissa kokonaisarviona positiiviset taloudelliset muutokset asiakkaan tilanteessa voitiin kokonaisvaltaisella laadullisella analyysillä selkeästi osoittaa tehdyn intervention vaikutukseksi. Selkeitä onnistumisia mallin keskeisiä työmenetelmiä käytettäessä tuli sellaisten asiakkaiden kohdalla, joilla heidän tilanteensa tuettu hahmottaminen avasi uusia, aiemmin tiedostamattomia realistisia mahdollisuuksia tilanteen parantamiseksi – kun näillä asiakkailla oli tuettuna taidollisia kykyjä ja henkisiä voimavaroja muutoksen aikaansaamiseen elämässään. Näin ei kuitenkaan tapahtunut kaikkien menetelmien tutkimukselliseen soveltamiseen lähteneiden asiakkaiden osalta – jotka asiakkaat olivat hekin voimakkaasti valikoituneet erityisesti oman halukkuuden kautta. Lähes kaksi viidestä prosessin aloittaneesta asiakkaasta keskeytti ennen sen valmistumista. Niiden asiakkaiden osalta, jotka olivat mukana intervention loppuun saakka, arvio taloussosiaalityön lyhytaikaisesta vaikuttavuudesta oli valtaosin myönteinen. Talouden hallinnan tavoite, asiakkaan ja vastuutyöntekijän yhteisesti prosessin lopussa arvioimana, saavutettiin ainakin osittain 80 %:ssa prosessin loppuun asti viedyissä tapauksissa ja 50 %:ssa kaikista prosessin aloittaneista tapauksista.

Tutkijasosiaalityöntekijän laadullisella kokonaisarviolla (Taulukko 1.), jossa käytettiin kaikkea tarvittavaa tutkimusasiakkaan aikuissosiaalityön asiakasasiakirja-aineistoa, asiakkaan ja vastuutyöntekijän arvioita tavoitteiden saavuttamisesta sekä tutkijasosiaalityöntekijän omaa tutkimuksellista kokemustietoa interventioprosesseihin osallistujana (30/32 prosessista) alusta loppuun tai keskeyttämiseen saakka, määriteltynä 13 %:ssa tapauksissa saavutettiin huomattavaa hyötyä, 28 %:ssa hyötyä, 6 %:ssa hieman hyötyä ja 16 %:ssa ei lainkaan hyötyä.

Taulukko 1. Määritelmät intervention tuomasta hyödystä (lyhytaikaisesta vaikuttavuudesta) tutkijan tekemässä kokonaisvaltaisessa laadullisessa arviossa (12 prosessia keskeytynyt, eivät näy tässä).

Huomattavaa hyötyä (4 tapausta) (jokin alla olevista):

Taloustilanne parantunut akuutisti vaikuttaen useilla sadoilla euroilla kuukaudessa, esim. rahan käyttö vähentynyt huomattavasti turhaksi arvioituun asiaan, jota asiakas ei aiemmin tiedostanut.

Voimakkaasti ja positiivisesti vaikuttava syvätason muutos asiakkaassa suhteessa omaan tilanteeseensa tai toimintaympäristöönsä.

Hyötyä (9) (jokin tai useampi alla olevista):

Asiakkaan rahankäytössä tapahtunut uudelleen suuntaamista pois turhaksi arvioituista menokohteista.

Asiakas kokee taloudellisen tilanteensa parantuneen ja on luottavaisempi taloudelliseen toimintakykyynsä.

Käsitys rahankäytön toteutumisesta selkeytynyt intervention aikana asiakkaan lisäksi myös hänen perheensä jäsenillä.

Asiakas kehittänyt intervention tukemana arjessaan toimivia rahankäytön menetelmiä, jotka tukevat tal. hallintaa.

Penno-ohjelman käyttö tukemassa välitystiliasiakkuuden lopettamista, käyttöä jatketaan vastuutyöntekijän kanssa.

Hieman hyötyä (2):

Pieniä edistysaskeleita saavutettu tai intervention osuus pieni asiakkaan taloudellisen tilanteen paranemisessa, ei löydetty voimakkaasti vaikuttavaa asiaa, johon olisi voitu saada muutosta.

Ei hyötyä (5) (jokin alla olevista):

Taloussosiaaliryönteisen intervention aikana ei löydetty voimakkaasti korjaamista vaativaa tai toteutettavissa olevaa taloudellista tilannetta akuutisti parantavaa asiaa. Tässä usein asiakkaalla ollut taloudellinen tilanteensa jo itsenäisesti hallussa vallitsevissa puitteissa.

Asiakkaan taloudellisen tilanteen parantuminen ei ollut intervention ansiota (esim. jo aiemmin tiedossa ollut työllistyminen toteutunut tai perinnön saaminen).

Asiakkaalla ei henkisiä voimavaroja taloustilanteensa muutosta tuovaan käsittelyyn.

Asiakkaan päihteiden käyttö ja/tai kognitiiviset ongelmat estäneet taloustilanteen muutosta tuovan käsittelyn.

Alla olevassa taulukossa 2 on koottu intervention asiakkaille tuoman hyödyn kokonaisvaltaisen arvion eri luokka-arvojen lukumäärät ja ensin prosentuaaliset osuudet niin, että mukana ovat myös intervention keskeyttäneet asiakkaat. Sen jälkeen suluissa ovat prosenttiosuudet laskettuina niin, että vain intervention loppuun mukana olleet huomioidaan.

Taulukko 2. Lyhytaikaisen vaikuttavuuden ja prosessin keskeyttäneiden lukumäärät ja prosenttiosuudet (suluissa olevissa prosenttiosuuksissa huomioitu vain intervention loppuun asti mukana olleet)

	Lukumäärä (n)	Prosenttia (%)	Kertyvä prosentti (%)
Huomattavaa hyötyä	4	13 % (20%)	13 % (20%)
Hyötyä	9	28 % (45%)	41 % (65%)
Hieman hyötyä	2	6 % (10%)	48 % (75%)
Ei hyötyä	5	16 % (25%)	62 % (100%)
Prosessi keskeytynyt	12	38 %	100 %

Kun tarkastelusta poistetaan keskeyttäneet, interventioprosessin loppuun asti mukana olleiden asiakkaiden osalta vähintään hieman hyötyä oli 75 %:ssa sekä hyötyä tai huomattavaa hyötyä 65 %:ssa tapauksista. Näitä osuuksia interventiosta hyötynneistä voidaan pitää suurina, kuitenkin huomioiden asiakkaiden valikoituminen (vain noin neljännes suostui kysyttäessä osallistumaan tutkimukselliseen interventioon) ja osallistumisensa keskeyttäneiden suuri osuus. Kainuun kokemusten perusteella karkeasti arvioiden hieman enemmän kuin joka kymmenenteen aikuissosiaalityön asiakkaaseen (valikoituneiden osuus kertaa vähintään hieman hyötynneiden osuus = $0,25 \times [0,13+0,28+0,06] = 0,12$) voitaisiin hyödyllisellä tavalla vaikuttaa kuvatus kaltaisella, Satsaa ja säästä-mallin keskeisiä osia käyttävällä noin viiden tapaamiskerran taloussosiaalityön interventiolla.

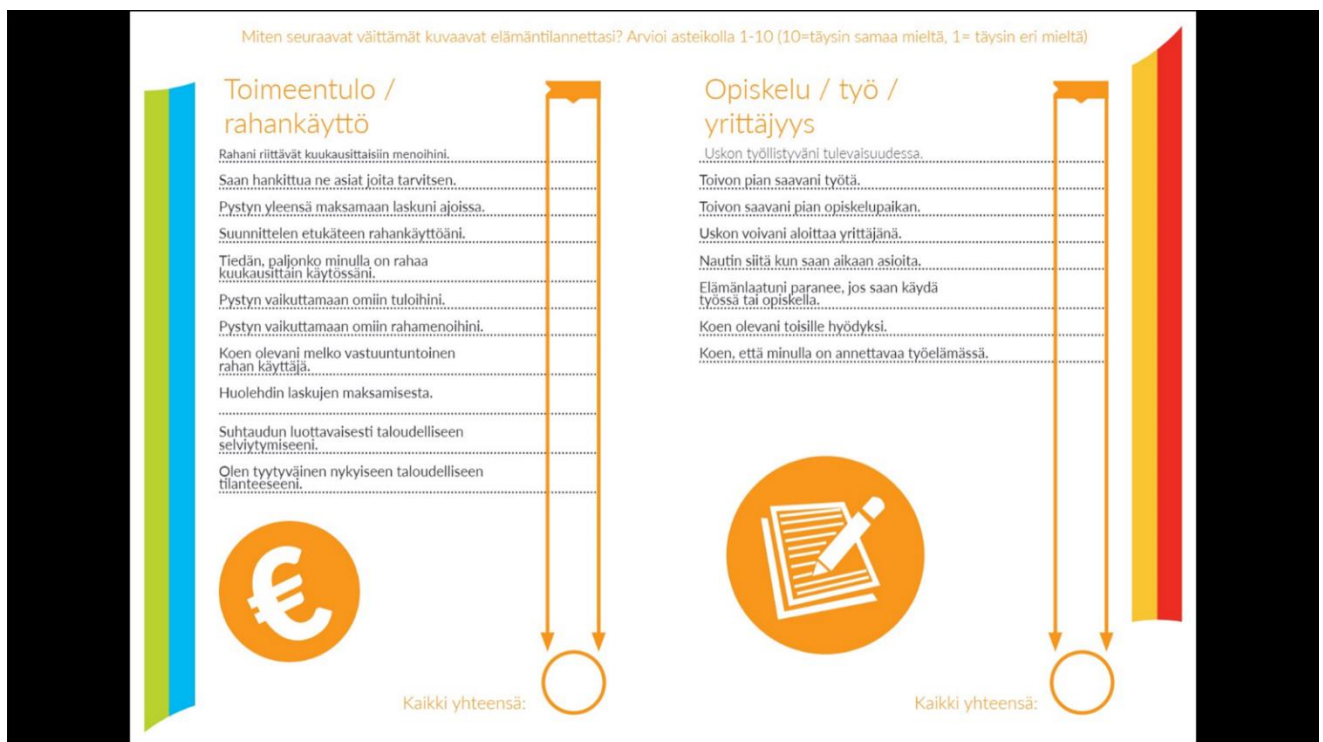
Kokonaisvaltaisen laadullisen arvioinnin luokituksia suhteutettiin taustamuuttujiin ja määrällisten mittareiden arvojen luokituksiin. Näitä tarkasteltaessa esiin nousi iän mediaanin sekä Aikuisväestön hyvinvointimittarin (AVHM) ulottuvuuden 2. ”Työ, osaaminen ja toimeentulo” vakioitujen arvojen (vaihteluväli yhdestä, joka tarkoittaa parasta mahdollista tilannetta, miinus yhteen eli huonoimpaan mahdolliseen) keskiarvon merkitykselliset vaihtelut intervention alkaessa. Taulukossa 3 on kuvattu lyhytaikaisen vaikuttavuuden kokonaisvaltaisen laadullisen arvioinnin luokkien sisältämät tapauslukumäärät ja prosentuaaliset osuudet keskeyttäneet mukaan lukien, sekä luokkakohtaiset iän ja AVHM:n ulottuvuuden 2. tunnusluvut.

Huomattavaa hyötyä ja hyötyä saaneet ovat selkeästi nuorempia kuin vain hieman hyötyä tai ei hyötyä interventiosta saaneet. Prosessin loppuun asti mukana olleista suurimman ryhmien muodostavat hyötyä saaneiden iän mediaaninen keskiarvo on 31 vuotta, kun taas sitä heikommin hyötyä saaneilla vastaava tunnusluku on 57 tai 56 vuotta. AVHM:n ulottuvuuden 2. Työ, osaaminen ja toimeentulon keskiarvon vaihtelu luokittain osoittaa selvästi, että tämän ulottuvuuden parempi toteutuminen asiakkaan elämässä intervention alkaessa liittyy parempaan laadullisesti kokonaisvaltaisesti arvioidun lyhytaikaisen vaikuttavuuden saamiseen interventiosta. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Tutkijan laadullinen kokonaisvaltaisen arvio asiakasasiakirjojen, erityisesti asiakassuunnitelmien (AVAIN-mittari sisältäen) perusteella Satsaa ja säästä –intervention lyhytaikaisesta vaikuttavuudesta (n=32). Arvion luokkien vastaajien iän mediaani sekä Aikuisen hyvinvointimittarin (AVHM) ulottuvuuden 2. ”Työ, osaaminen ja toimeentulo” vakioitujen arvojen (vaihteluväli 1, -1) keskiarvo intervention alkaessa.

	Lukumäärä (n)	Prosenttia (%)	Kertyvä prosentti (%)	län mediaani	AVHM ul. 2. ka
Huomattavaa hyötyä	4	13 %	13 %	41 v.	0,22
Hyötyä	9	28 %	41 %	31 v	0,22
Hieman hyötyä	2	6 %	47 %	57 v	0,00
Ei hyötyä	5	16 %	62 %	56 v.	-0.13
Prosessi keskeytynyt	12	38 %	100 %	38 v.	0.14

Kainuun sote-kuntayhtymässä vuosina 2014–2016 Virta II - hankkeessa kehitetyn Elämäntilanteen selvittämisen ympyrän (ESY) toimeentuloa ja rahankäyttöä käsittelevä osio muodostui tärkeäksi määrälliseksi mittariksi, jossa oli yksitoista aihetta käsittelevää kysymystä. Esimerkiksi AVHM-mittarissa suoraan taloudellisia asioita käsitteleviä kysymyksiä oli vain yksi, joten laajentaminen tältä osin oli välttämätöntä. ESY:n talous osiossa vastataan väittämiin asteikolla 1-10, yksi tarkoittaen täyttä erimielisyyttä väittämän kanssa ja 10 täyttä samanmielisyyttä. Asteikko ei ole välttämättä ideaalinen, mutta riittävä tarkoitukseen.

Kuvio 3. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (ESY) / Toimeentuloa ja rahankäyttöä koskeva osio.

Koska ESY talous-mittaus tehtiin intervention alussa ja lopussa, voitiin pistemäärän muutos määrittää ja myöhemmin myös suhteuttaa tutkijasosiaalityöntekijän tekemään kokonaisvaltaiseen arvioon intervention vaikutuksesta tapahtuneesta muutoksesta, käytännössä hyödyn määrästä suhteessa asiakkaan taloudelliseen tilanteeseen. ESY-mittarin talousosion saatujen pistemäärien muutokset intervention aikana luokiteltiin uudelleen tasamittaisesti 15 pisteen välein. Tällöin muodostui taulukossa 4 kuvattu tulos.

Taulukko 4. Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä / taluosion (pisteiden vaihteluväli 11-110, suurempi tarkoittaa parempaa talouden hallintaa/tilannetta) pistemuutos Satsaa ja säästä –intervention aikana.

	Lukumäärä (n)	Prosenttia (%)	Pätevä prosentti (%)	Kumulatiivinen prosentti (%)
45-59 pistettä	1	3 %	6 %	6 %
30-44 pistettä	3	9 %	18 %	24 %
15-29 pistettä	4	13 %	23 %	47 %
0-14 pistettä	5	16 %	29 %	76 %
Miinus 1-15 pistettä	4	13 %	24 %	100 %
Puuttuva tieto	15	47 %		

Seuraavassa taulukossa 5. näkyy ESY/talousosion pistemäärän muutoksen menneen negatiivisen puolelle kahdessa sellaisessakin tapauksessa, jossa laadullinen kokonaisvaltainen arvio osoittaa interventiosta koituneen hyötyä, toisessa tapauksessa jopa huomattavasti. Tämä ristiriitaiselta vaikuttava tulos selittyy KAIMEr-teorian mukaisella syvämuutoksella asiakkaan motivaatiossa tai laajemmassa suhtautumisessaan tilanteeseensa tai elämäänsä (Svenlin ym. 2021, taulukko 1). Taloudellisia akuutteja muutoksia ei ole positiivisessa mielessä havaittu, mutta asiakkaat on saattaen viety kohtaamaan vakavasti kriisiytyneet taloudelliset tilanteensa. Tällöin ne näyttäytyvät huolestuttavammilta kuin prosessin alkuvaiheessa, jolloin niitä on tarkkailtu ikään kuin ”turvaetäisyyden päästä” eikä ole haluttu mennä lähietäisyydelle kriisin aiheuttaneisiin asioihin. Kuitenkin kokonaisvaltaisempi tilannearvio on muuttunut tavalla, joka on laadullisessa arvioinnissa määritelty hyödylliseksi.

Tämä voi ilmetä vaikkapa motivaation palautumisena suhteessa työelämään paluuseen tai realistisempaan kuluerien priorisoimisena esimerkiksi niin, ettei oma asuminen vaarannu. Kipeiden talousasioiden kohtaamisella on saavutettu keskeisiä hyötyjä. Niissä kahdessa tapauksessa, joissa mittarin pistemäärän muutos on negatiivinen eikä hyötyä ole laadullisenkaan arvioinnin mukaan saavutettu, ei kuitenkaan ole kysymys taloudellisen tilanteen reaalista huonontumisesta, vaan taloudellisen tilanteen kokemuksen huonontumisesta asiakkaan kohdalla sen yksityiskohtaisen tarkastelun seurauksena.

Taulukko 5. Ristiintaulukko ESY/talousosion pistemäärän muutoksen suhteesta laadullisesti tehtyyn kokonaisarvioon intervention vaikutuksesta (mukana tapaukset, joista kaikki tarvittava tieto, n=17).

	Huomattavaa hyötyä	Hyötyä	Hieman hyötyä	Ei hyötyä	Yhteensä
45-59 pistettä				6 % (1)	6 % (1)
30-44 pistettä	6 % (1)	12 % (2)			18 % (3)
15-29 pistettä		12 % (2)	6 % (1)	6 % (1)	24 % (4)
0-14 pistettä	6 % (1)	24 % (4)			29 % (5)
Miinus 1-15 pistettä	6 % (1)		6 % (1)	12 % (2)	24 % (4)
Yhteensä % (n)	18 % (3)	47 % (8)	12 % (2)	24 % (4)	100 % (17)

Kainuun akuissosiaalityön käytössä olleeseen Pro Consona/OMNI 360-asiakastietojärjestelmään integroidun AVAIN-mittarin vanhentuneeseen versioon kuului 57 tilannetekijää, joista asiakas valitsi työntekijän tukemana sellaiset, jotka selkeästi vaikuttivat hänen elämäänsä. Tällaisen tilannetekijän kohdalla tuli asiakkaan valita jokin kolmesta luokka-arvosta: ”voimavara” / ”tuen tarve” / ”ei valintaa”. Ei valintaa -arvo tarkoitti sitä, ettei asiakas voinut yksiselitteisesti määrittää tiettyä tilannetekijää joko voimavaraksi tai tuen tarpeeksi, vaan siinä saattoi olla elementtejä molemmista. Ei valintaa -arvo tarkoitti kuitenkin sitä, että tilannetekijä oli sinänsä merkitty asiakkaan elämään selkeästi vaikuttavaksi.

Intervention arvioituun myönteiseen vaikutukseen selvästi yhteydessä olleita tilannetekijöiden luokka-arvoja asiakkaiden näkökulmasta olivat (yhteyden voimakkuus laskevassa järjestyksessä): a) tuen tarve velkatilanteessa, b) motivaatio muutokseen voimavarana, c) motivaatio koulutukseen voimavarana ja d) asuinalueen viihtyvyys ja turvallisuus voimavarana. Nämä työikäisten palveluiden asiakassuunnitelmaan sisältyneet AVAIN-mittarin tilannetekijät identifioitiin ristiintaulukoimalla niitä (SPSS:n multiple response –toiminto, joka mahdollisti usean tilannetekijän samanaikaisen tarkastelun) suhteessa yhdistettyihin luokitteluihin: ”huomattavaa hyötyä” + ”hyötyä” ja ”ei hyötyä” + ”prosessi keskeytynyt”. Samalla tavalla tunnistettiin intervention ei-vaikuttavuuteen ja keskeytymiseen selvästi yhteydessä olevat tekijät: (yhteyden voimakkuus laskevassa järjestyksessä): a) alkoholin käyttö tuen tarpeena, b) fyysinen terveys voimavarana, c) halu osallistua työllistymiseen tähtääviin toimiin voimavarana.

6.2 Lyhytaikaisen vaikuttavuuden, tilannetekijöiden ja ikäluokituksen suhteet KAlMeR-teorian mekanismeihin moniulotteisen korrespondenssianalyysin kuvaamana

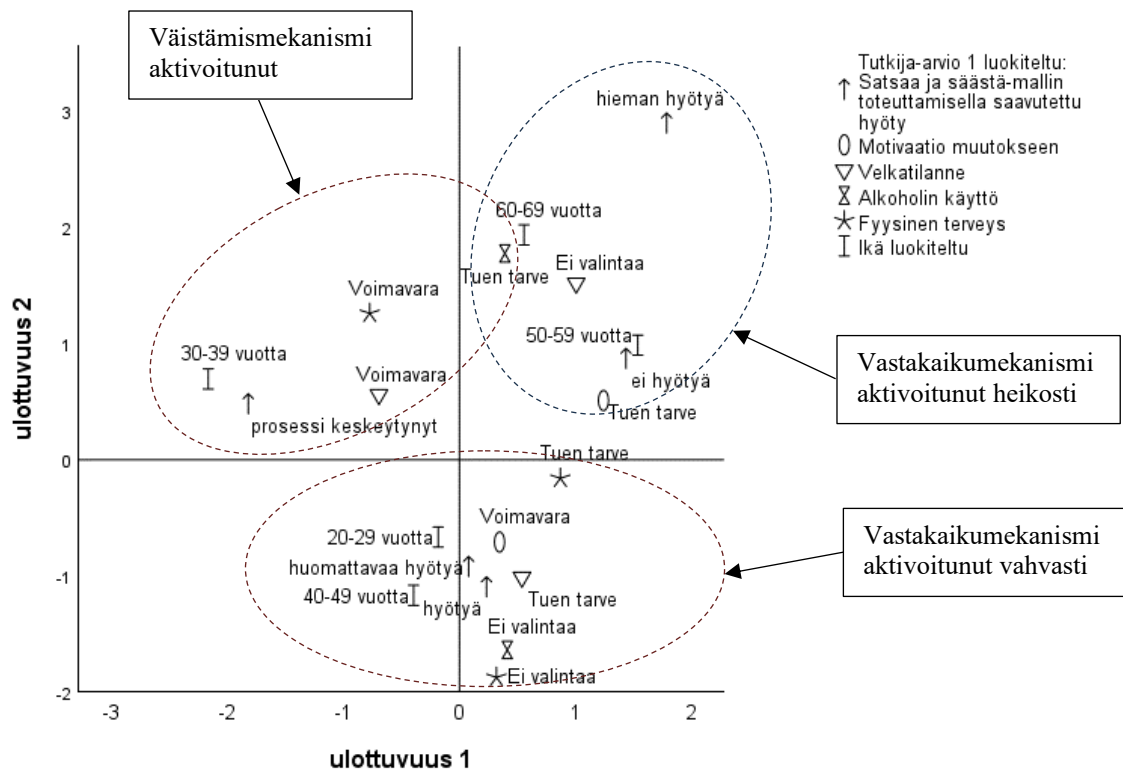
Kuvioon 4. on moniulotteisella korrespondenssianalyysillä (Multiple Correspondence Analysis)MCA) koottu keskeiset lyhytaikaiseen vaikuttavuuteen joko positiivisesti tai negatiivisesti yhteydessä olevat AVAIN-mittarin (vanhentunut versio, ei suhdetta tiettyyn asiakassuunnitelman tavoitteeseen, luokitus: voimavara/tuen tarve/ei valintaa) tilannetekijät. Aineistossa usein yhdessä esiintyneet laadulliset tai määrälliset luokitusten arvot sijoittuvat lähelle toisiaan. Positiivisesti lyhytaikaiseen vaikuttavuuden yhteydessä olevat tilannetekijöiden luokka-arvot sijoittuvat lähelle muuttujan "Tutkija-arvio 1 luokiteltu: Satsaa ja säästä-mallin toteuttamisella saavutettu hyöty" luokka-arvoja "hyöty" ja "huomattava hyöty". Negatiivisesti yhteydessä olevat taas vastaavasti luokka-arvojen "prosessi keskeytynyt" tai "ei hyötyä" lähelle. Kuviossa 4. näkyy, että luokka-arvo "hieman hyötyä" on suhteellisen lähellä luokka-arvoa "ei hyötyä" kanssa, ja niihin liittyvät eli vastaajien niiden kanssa usein yhdessä ilmoittamat muiden muuttujien luokka-arvot sijoittuvat tässä tapauksessa niiden väliin. Esimerkiksi lähimpänä "hieman hyötyä" -luokka-arvoa sijaitsevat ikäluokat ovat samat kaksi vanhimpaa ikäluokkaa "60-69 vuotta" ja "50-59 vuotta", kuin "ei lainkaan hyötyä" interventiota kokeneiden vastaajien kanssa, joskin jälkimmäisissä tapauksessa ikäluokka 50-59 vuotta liittyy vahvemmin ei lainkaan hyötyä saaneiden asiakkaiden tilanteeseen.

Rajoitteena tässä esittämistavassa on käsillä olevan aineiston pieni lukumäärä ja se, että vain muutama aineistossa esiintyvä luokka-arvo (vain muutama vastaaja on valinnut luokka-arvon) on kuvattu visuaalisesti samansuuruisena kuin paljon suurempana määränä ilmentyvä luokka-arvo. Tämän vuoksi näitä onkin varmennettu ristiintaulukoimalla tiettyjen luokitusparien suhteita.

Esimerkiksi tilannetekijä "velkatilanne" esiintyy voimavarana yhdessä luokka-arvon "prosessi keskeytynyt" kanssa aineistossa vain kahdessa tapauksessa, kun taas "velkatilanne" tuen tarpeena yhdessä luokka-arvojen "hyötyä" tai "huomattavaa hyötyä" esiintyy yhdessä yhdeksän kertaa. Tätä ongelmaa on tietyissä MCA:n visuaalisen tuloksen kuvaustavoissa ratkaistu niin, että luokka-arvon symboli on sitä suurempi, mitä suurempi lukumäärä tapauksia siihen liittyy. Kuvion 4. osalta kaikki luokka-arvojen keskimääristä sijaintia kuvaavat symbolit ovat kuitenkin samankokoisia. Kun AVAIN-mittarin vanhentuneessa versiossa tilannetekijään on merkitty arvo "ei valintaa", se tarkoittaa ettei tilannetekijää ole haluttu määritellä voimavaraksi tai tuen tarpeeksi, mutta se on silti merkityksellinen asiakkaalla ja voi esimerkiksi sisältää yhtäaikaaisesti sekä positiivisia että negatiivisia ulottuvuuksia.

Ilman yllä olevaa lukumäärien tarkastelua kuvion 4 tulkinta voisi mennä harhaan siltä osin, että keskeytyneiden prosessien (n=12) yhteydessä esiintyvä vastaajien ilmoittama velkatilanne voimavarana (n=2) eli käytännössä velattomuus olisi tulkittava aikuissosiaalityön asiakkaiden keskeisenä motivaation puutteen tekijänä interventioon sitoutumisessa. Tämä on kuitenkin näkyvissä vain kahdessa tapauksessa kahdessatoista, eli kyse on vain poikkeavista arvoista suhteessa tulkinnan päälinjaan: alkoholin käyttö tuen tarpeena kytkeytyy intervention keskeytymiseen tai siitä saadun hyödyn olemattomuuteen tai jäämiseen vähäiseksi kaikissa niissä viidessä tapauksessa, joissa vastaajat ovat sen ilmoittaneet. Käytännössä se estää merkittävän hyödyn saamisen interventiota, jota tällaisissa tilanteissa olisi turha heille tarjota, vaan tarkoituksenmukaisempaa olisi varmistaa päihdepalvelujen saatavuus ja aktiivinen tarjoaminen heille.

Myöskin AVAIN-mittarin tilannetekijä "motivaatio muutokseen" loistaa poissaolollaan, eli siitä ei ole yhtä poikkeavaa tapausta lukuunottamatta tehty lainkaan ilmoituksia mihinkään suuntaan prosessin keskeyttäneiden vastauksissa, mutta tapauksissa, joissa kokonaisarviona interventiota on ollut hyötyä tai huomattavaa hyötyä, siitä on ilmoitettu voimavarana seitsemän kertaa. Tilannetekijöistä siis motivaatio muutokseen voimavarana ja velkatilanne tuen tarpeena ovat yhteydessä interventiota saatuun merkittävään hyötyyn myös MCA-kuviota tulkittaessa. Jossa MCA-kuviossa ei ole yhdistelty hyödyn saannin luokituksia vaan kaikki viisi ovat erikseen olemassa, toisin kuin edellisellä sivulla esitellyssä analyysissä. Keskeiset tulokset ja tulkinnat ovat samansuuntaisia niin MCA:n kuin SPSS-ohjelman Multiple Response-toiminnon kautta asiaa analysoitaessa.

Kuvio 4. Keskeisten AVAIN-mittarin (vanhentunut versio) tilannetekijöiden luokka-arvojen suhde asiakkaiden ikään ja kokonaisarvioon intervention lyhytaikaisesta vaikuttavuudesta. KAI-MeR-teorian sosiaalisten mekanismien sijoittuminen kuvioon. Moniulotteisella korrespondenssianalyysillä (MCA) tehty kuvio (n=32).

Blomin ja Morenin (2010) KAI-MeR-teoriassaan määrittämät ja muiden edelleen teoreettisesti tarkentamat ja eri substanssialueilla soveltamat mekanismit (Svenlin & Matthies & Turtiainen 2021, 15–20; Kuorikoski 2025) voidaan karkeasti sijoittaa MCA-kuvion tietyille alueille. Haastamismekanismi eli tässä yhteydessä kognitiivisen ja numeerisen talousohjauksen toteuttaminen (tai ainakin tarjoaminen) sekä ainakin yritys roolinylläpitämismekanismiin aktivoimiseen sijoittuvat MCA-kuviossa käytännössä kaikkien vastaajien kohdalla ja siten tasaisesti koskien kaikkia eri luokka-arvojen muodostamia alueita. Toisaalta voidaan perustellusti väittää, että nämä kaksi mekanismia ovat päässeet aktivoitumaan vahvimmin siellä, missä vastakaikumekanismikin toteutuu vahvana. Interventioprosessin keskeytymiseen asiakkaan toimesta johtanut väistämismekanismiin toteutunut vahva aktivoitumisalue sijoittuu selkeästi origon eli keskikohdan $x=0$, $y=0$ vasemmalle ja yläpuolelle.

Vastakaikumekanismi eli tässä yhteydessä asiakkaan interventioon sitoutumiseen johtava kokonaisuus on taas vahvana origon alapuolisella alueella, josta löytyy siihen liittyviä eri muuttujien luokka-arvoja. Origosta oikealla ylhäällä on alue, jossa vastakaikumekanismi on vain heikosti aktivoituneena, vaikka asiakkaat ovatkin olleet mukana intervention loppuun saakka. Eri syistä johtuen taloudellista tilannetta merkittävästi parantavaa, realistisesti näiden asiakkaiden resursseilla tuettunakaan toteuttamiskelpoista muutoshetkeä ei ole löytynyt. Tälle alueelle sijoittuvat tilannetekijä velkatilanteen luokka-arvo "ei valintaa", jolloin siinä voi olla mukana sekä negatiivisia että positiivisia ulottuvuuksia, sekä motivaatio muutokseen -tilannetekijän luokka-arvo "tuen tarve", jonka voi tulkita tässä yhteydessä tarkoittavan vähäistä motivaatiota muutokseen. Vastakaikumekanismiin heikkoon aktivoitumiseen määritetyllä MCA-kentän alueella on myös päihteiden ongelmallista käyttöä kuvaava luokka-arvo, joka kuuluu yhtäaikaisesti myös väistämismekanismiin aktivoitumisen alueeseen.

Eri ikäryhmät liittyvät eri mekanismien aktivoitumiseen, samoin kuin MCA-kuviosta selvyiden vuoksi pois jätetyn Aikuisväestön hyvinvointimittarin ulottuvuuden 2. saamat arvot (Taulukko 3). Vastakaikumekanismiin heikkoon aktivoitumiseen kytkeytyvät kaksi varttuneinta ikäluokkaa, kun taas sen vahvaan aktivoitumiseen nuorempia ikäluokkia. Väistämismekanismiin aktivoitumiseen eli intervention keskeytymiseen, kuviossa 4 siis asiakkaan toimesta, liittyy vahvimmin ikäluokka 30-39 -vuotiaat.

6.3 Laadullisten ja määrällisten tulosten yhteisesitys ja yhdistävät tulkinnat

On esitetty näkemyksiä, joiden mukaan vasta laadullisen ja määrällisen aineiston integrointi ainakin tulosten osalta ratkaisee, onko kyse monimenetelmätutkimuksesta vai ei. Jos määrällisiä ja laadullisia tuloksia esitetään täysin irrallaan toisistaan, kyse ei silloin olisi monimenetelmätutkimuksesta, vaan tulosten ja mielellään aineistonkin tulisi olla vuorovaikutuksessa keskenään. Vilkka ja Mankki (2024, 144-145) esittelevät tiivistettynä Morganin (2023) tuottaman neliportaisen pisteytyksen sille, miten syvälle integroinnissa on onnistuttu menemään. Seuraavassa jaottelu esitetään Morganin alkuperäisen kuvauksen mukaisesti heikoimmasta tasosta lähtien:

1. Pohdintaosa sisältää lyhyen tulkinnan laadullisista ja määrällisistä tuloksista.
2. Pohdintaosa sisältää yksityiskohtaisemman tulkinnan laadullisista ja määrällisistä tuloksista.
3. Tulososassa kytketään systemaattisesti yhteen laadullisia ja määrällisiä tuloksia.
4. Tulososassa käytetään tarkkoja ja yksityiskohtaisia tekniikoita laadullisten ja määrällisten tulosten vertailuun.

(Morgan 2023; vrt. Vilkka & Mankki 2024, 144-145.)

Edellä mainitun neljännen eli parhaimman kategorian suositeltuna, tehokkaimpana ja yleisimpänä ilmentymänä pidetään yhteisesitystä (joint display), jolla tarkoitetaan taulukkoa, kuvaa, kaaviota tai matriisia, jossa suhteutetaan määrällistä ja laadullista aineistoa ja tulkintaa seuraavasti. Guettermanin, Fetterin ja Creswellin (2015) mukaan yhteisesitys sisältää seuraavat elementit:

1. Laadullista raaka-aineistoa ja niistä tehtyjä päätelmiä.
2. Määrällisen analyysin tuloksia ja niistä tehtyjä päätelmiä.
3. Määrällisistä ja laadullisista tuloksista yhdessä tehtyjä tulkintoja ja johtopäätöksiä eli niin sanottuja metapäätelmiä.

Lisäksi yhteisesityksessä tulisi kuvata, mitkä tuloksista vahventavat toisiaan, mitkä laajentavat toisen esittämää näkökulmaa ja mitkä ovat mahdollisesti ristiriitaisia keskenään. Yllä kuvatun tehokkaan synteessin eri kirjoittajien (Morgan 2023; Guetterman ym. 2015; Creswell & Plano Clark 2018; Plano Clark 2019) näkökulmista yhteisesitykseen ovat tiivistäneet ja suomenkielisin termein varustaneet Vilkka ja Mankki (2024, 145-146.).

Yhteenvedona voidaan todeta, että koska tutkijasosiaalityöntekijä oli mukana ensisijaisena toimijana lähes kaikissa (30/32) asiakasprosesseissa 1) taloussosiaalityön kognitiivisia työvälineitä käyttämässä sekä perehdyttämässä niiden käyttöön ja 2) aktiivisesti pyrki ottamaan asiakkaisiin ymmärtävää kontaktia ilman vastuutyöntekijän roolia, variaatio interventioprosessien kestoissa ja arvioituissa lyhytaikaisissa vaikuttavuuksissa on todennäköisesti yhteydessä variaatioihin asiakkaiden tilanteissa, orientaatioissa ja konteksteissa.

Seuraavana olevassa taulukossa 6. on johdettu lyhytaikaisen vaikuttavuuden kokonaisvaltaisille arvioille laadullisista ja määrällisistä tuloksista yhdistäviä tulkintoja (metapäätelmiä) arvioiden vaihteluiden syitä. Ne edustavat syvintä tulkinnan tasoa tässä tutkimuksessa.

Taulukko 6. Yhteisesitys (joint display) Crenwell ja Plano Clark:in (2018,229-230) esittämää formaattia mukaillen, koskien Satsaa ja säästä-mallin keskeisiä osia käyttävän intervention vaikutuksia aikuissosiaalityön asiakkaisiin laadullisesta ja määrällisestä näkökulmasta sekä metapäätelmien (vahvistava / laajentava / ristiriitainen) kautta.

Laadullinen tulos	Määrällinen tulos	Yhdistetty tulkinta (metapäätelmä)
Kokonaisvaltainen arvio: Huomattavaa hyötyä (4 kpl) Hyötyä (9 kpl) -Taloustilanne parantunut akuutisti vaikuttaen useilla sadoilla euroilla kuukaudessa, esim. rahan käyttö vähentynyt huomattavasti turhaksi arvioituun asiaan, jota asiakas ei aiemmin tiedostanut. -Voimakkaasti ja positiivisesti vaikuttava syvätason muutos asiakkaassa suhteessa omaan tilanteeseensa tai toimintaympäristöönsä. -Asiakkaan rahankäytössä tapahtunut uudelleen suuntaamista pois turhaksi arvioiduista menokohteista. -Asiakas kokee taloudellisen tilanteensa parantuneen ja on luottavaisempi taloudelliseen toimintakykyynsä.	iän mediaani: 41 vuotta iän mediaani: 31 vuotta AVHM ulottuvuuden 2. ”Työ, osaaminen ja toimeentulo” keskiarvo molemmissa ryhmissä 0,22 (vaihteluväli 1, -1) MCA:n ja ristiintaulukoinnin kautta määritelty, että tälle alueelle sijoittuvat muun muassa tilannetekijöiden luokka-arvot: Motivaatio muutokseen voimavarana Velkatilanne tuen tarpeena motivaatio koulutukseen voimavarana asuinalueen viihtyvyys ja turvallisuus voimavarana ESY / talousosion pistemäärän muutos täällä välillä 0-44 mutta yksi tapaus luokassa -1 - -14.	Laajentava päätelmä: Nuoremmat asiakkaat, joilla on keskivertoa parempi tilanne ja suunnitelmallisempi orientaatio taloudellistenkin asioidensa hoitamiseen, hyötyvät interventiosta paremmin, koska heillä on kykyä, motivaatiota ja resurssejakin taloudellisen tilanteensa uudelleenjärjestelyyn. He myös ovat hyvin usein velkaantuneita tavalla, johon tarvitsevat tukea ja tiedostavat sen. Näiden asiakkaiden osalta KAIMEr-teorian vastakaikumekanismi on aktivoitunut voimakkaasti. Ristiriitainen päätelmä: ESY / talousosion pistemäärän muutos on yhdessä tapauksessa negatiivinen, mutta laadullisen kokonaisarvion mukaan tapauksessa on saavutettu huomattavaa hyötyä. Kyse on asiakkaan tilannearvion muutoksesta, kun hänet on viety tuettuna kohtaamaan taloustilanteensa. Kuitenkin asiakkaan orientaatio muuttunut positiivisemmaksi ja aktiivisemmaksi.
Kokonaisvaltainen arvio: Hieman hyötyä Ei hyötyä - Pieniä edistysaskeleita saavutettu tai intervention osuus pieni asiakkaan taloudellisen tilanteen paranemisessa, ei löydetty voimakkaasti vaikuttavaa asiaa, johon olisi voitu saada muutosta.	(iän jälk. suluissa AVHM ul.2 ka) iän mediaani: 57 vuotta (0,00) iän mediaani: 56 vuotta (-0,13) MCA:n ja ristiintaulukoinnin kautta määritelty, että tälle alueelle sijoittuvat mm. tilannetekijöiden luokka-arvot: Alkoholin käyttö tuen tarpeena Motiv. muutokseen tuen tarpeena Velkatilanne ”ei valintaa”	Laajentava päätelmä: Varttuneimmat asiakkaat, joiden taloudellinen tilanne on jo vakiintuneempi ja jähmettyneempi, eivät löydä yhtä helposti uusia toteuttamiskelpoisia ratkaisuja tilanteen muuttamiseksi kuin nuoremmat. He ovat myös usein jo sopeuttaneet tilanteensa tarkasti heillä oleviin yleensä niukkoihin taloudellisiin reunaehtoihin, jotka ovat huomattavasti tiukemmat kuin interventiosta selkeästi hyötyvät. Näiden asiakkaiden osalta KAIMEr-teorian vastakaikumekanismi on aktivoitunut heikosti.
Prosessi keskeytynyt Interventioprosessi on keskeytynyt asiakkaan toimesta.	iän mediaani: 38 vuotta AVHM ulottuvuuden 2. ”Työ, osaaminen ja toimeentulo” keskiarvo 0,14 (vaihteluväli 1, -1) MCA:n ja ristiintaulukoinnin kautta määritelty, että tälle alueelle sijoittuvat mm. tilannetekijöiden luokka-arvot: Alkoholin käyttö tuen tarpeena Fyysinen terveys voimavarana	Laajentava päätelmä: Nuoremmat asiakkaat, joilla usein ilmenee tuen tarvetta alkoholin käytössään eikä heille ole ominaista asioittensa pitkäjänteinen suunnittelu, mutta jotka ovat hyvässä fyysisessä kunnossa, ovat huomattavasti sitoutuneita interventioon ja keskeyttävät sen muita useammin. Heillä parempi tilanne talouden, osaamisen ja työn suhteen kuin ”Hieman hyötyä” ja ”Ei hyötyä”-ryhmissä olevilla. Ilmeistä on, että näiden asiakkaiden osalta väistämismekanismi on aktivoitunut.

7. Pohdinta

Vastakaikumekanismeissa on tässä yhteydessä ymmärretty toimivaksi asiakkaan aktiivisesti osaltaan toteuttamat interventioon kuuluvat työmenetelmät ja toiminnot. Niiden toteutumiseen liittyy myös interventiota toteuttaneiden ammattilaisten orientaatio ja suhtautumistapa asiakkaaseen, jossa oli pyritty aktivoimaan roolinylitysmekanismeja eli häivyttämään vuorovaikutuksessa eroja asiakkaan ja Satsaa ja säästä -mallia työtehtävään toteuttavien välillä (vrt. Kuorikoski 2025). Se, onko vastakaikumekanismi aktivoitunut vahvasti vai heikosti, liittyy tämän arviointitutkimuksen tulosten mukaan myös asiakkaan moniulotteiseen tilanteeseen, kuten esimerkiksi elämäntilanteen vakiintuneisuuteen (kontekstuaalinen ulottuvuus) ja asiakkaan kykyyn sekä motivaatioon lähteä muuttamaan sitä suunnitelmallisesti (sosiaalinen ulottuvuus) tai asiakkaan toimintaympäristössä hänen voimavaroillaan olevien realistisesti toteutettavien muutosmahdollisuuksien olemassaoloon (kontekstuaalinen ulottuvuus). Vastaavasti tässä tutkimuksessa väistämismekanismien aktivoituminen interventioon mukaan lähteneiden asiakkaiden kohdalla liittyy esimerkiksi asiakkaan yleiseen ei-suunnitelmalliseen ja vähemmän pitkäjänteiseen orientaatioon tai päihteiden tuen tarpeita aiheuttavaan ongelmalliseen käyttöön. Tosin jälkimmäinen liittyy myös vastakaikumekanismien aktivoitumiseen vain heikosti, eli päihteiden ongelmallinen käyttö ei välttämättä katkaise interventiota mutta estää sen (lyhytaikaista) vaikuttavuutta. Väistämismekanismi aktivoitui voimakkaasti yli kolmannessa intervention käyntiin lähteneissä asiakasprosesseissa ja ne keskeytyivät asiakkaan toimesta.

KAIMeR-teorian keskeisen osan, eli siinä määriteltujen mekanismien aktivoitumisen asteen vaihtelun tarkastelua kirjoittaja ei ole havainnut tutkimuksessa aiemmin tarkasteltavan nyt toteutuneella tavalla. Toisaalta allekirjoittanut ei ole perehtynyt KAIMeR-teoriaan syvällisesti eikä käsillä olevassa käytäntöpainotteisessa ja intervention implementaation sisältävässä tutkimuksessa teoria ole ollut hallitsevassa roolissa. Kuitenkin KAIMeR-teoria on yhdistetty tässä empiriaan systemaattisia monimenetelmällisiä lähestymistapoja käyttäen ja se antaisi pohjaa enemmän teoriaorientoituneille tutkijoille pohtia myös mekanismien aktivoimisen voimakkuuden tasoa yhtenä elementtinä tämän teorian soveltamisessa ja kehittämisessä.

Vaikuttavuustiedon saaminen vaati asiakasprosessin aikana AVAIN-mittarilla tehdyn asiakassuunnitelman päivittämisen uudestaan AVAIN-mittaria käyttäen, jotta saatiin yhdessä asiakkaan tehtyä arviot kanssa asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta. Nämä tavoitteet olivat otsikko- ja alaotsikkotasoltaan määrämuotoisia, eli ennalta määriteltäviä vaihtoehtoja ja kullakin oli oma luokka-arvonsa. Kukin tavoite ja erityisesti sen saavuttaminen interventioprosessin aikana kuitenkin kuvailtiin myös laadullisesti eli tekstinä asiakastietojärjestelmään määrämuotoisen tiedon lisäksi. Kun asiakassuunnitelmaa päivitettiin AVAIN-mittaria käyttäen, arvioitiin yhdessä asiakkaan kanssa kunkin tavoitteen saavuttaminen asteikolla tavoite saavutettu / tavoite osittain saavutettu / tavoitetta ei saavutettu, jotka siis ovat koodattuina numeerisia arvoja, joita voidaan käsitellä määrällisillä menetelmillä.

Ongelmana kuitenkin on tavoitteen määrittelyn vaihtelu siten, ettei luokka-arvoa käsiteltäessä määrällisellä analyysitavalla tiedetä, ainakaan ilman erillistä ja työlästä arviointia, onko asetettu tavoite merkittävä vai vähemmän merkittävä, tai vastaavasti miten se sijoittuu painoarvoltaan vaikkapa asiakkaan elämään vaikuttavuuden kannalta. Myöskään ei tiedetä, onko kyse helposti vai vähemmän helposti saavutettavasta tavoitteesta, lyhyesti sanottuna siitä, onko kyse isosta vai pienestä asiasta asiakkaan elämän kannalta. Suomalaisessa sosiaalitieteellisessä keskustelussa onkin tehty määritelmiä varsinaisten vaikuttavuusmittareiden ja prosessimittareiden välillä (Linnakangas ym. 2015) ja kirjoittajan tulkinta onkin, että AVAIN-mittaristo painottuu asiakasprosessin eri ulottuvuuksien haltuunottoon, asiakastyön kohdentumiseen asiakkaan elämän erilaisissa konteksteissa ja palvelukokonaisuuksissa. Lisäksi tavoitetaan asetettujen tavoitteiden saavuttaminen sangen yleisellä tasolla, mutta ei lähellekään sellaisella tasolla, jonne päästään ns. ”objektiivisten” vaikuttavuusmittareiden kautta, joissa tarkastellaan eri elämänalueilla toteutuvan elämänlaadun tasoa tarkoilla ja validoiduilla kysymyksillä – jotka toistuvat identtisinä uudella mittauskerralla (ks. esim. Linnakangas ym. 2015). Kuitenkin AVAIN-mittaria voidaan pitää sen vahvuusalueella eli prosessia haltuun ottavana, muutostyön kohdentumista ja ympäristö-/kontekstitekijöitä selvittävänä (esimerkiksi mitä sosiaalityön menetelmiä ja muita palveluita asiakas käyttää ja mitkä ovat AVAIN-mittarin ajantasaisessa versiossa asetettuja tavoitteita edesauttavat tai vastustavat tekijät asiakkaan elämässä) ylivertaisena perinteisiin vaikuttavuusmittareihin, jotka eivät prosessia huomioi.

Kirjoittajan näkemys olikin jo arviointitutkimusta suunnittelemaan lähtiessä soveltaa sellaista tutkimuksellista lähestymistapaa, jossa AVAIN-mittarin lisäksi käytettäisiin jo aiemmin muotoiltua tai muotoiltuja aikuissosiaalityöhön soveltuvia perinteisempiä määrällisiä vaikuttavuusmittareita, jolloin valitut mittarit tukisivat toisiaan. Tutkijasosiaalityöntekijän laadullisella kokonaisarviolla, jossa käytettiin kaikkea tarvittavaa tutkimusasiakkaan aikuissosiaalityön asiakasasiakirja-aineistoa painottuen työikäisten palvelujen asiakassuunnitelmaan AVAIN-mittarin ja sitä kautta asiakkaan sekä vastuutyöntekijän yhteiset arviot tavoitteiden saavuttamisesta sisältäen sekä tutkijasosiaalityöntekijän omaa tutkimuksellista kokemustietoa interventioprosesseihin osallistujana (30/32 prosessista) alusta loppuun tai keskeyttämiseen saakka, ratkaistiin edellisessä kappaleessa kuvattu tutkimusmenetelmällinen ongelma. Hieman työläällä kokonaisvaltaisella laadullisella arviolla siis saatiin luokiteltua asiakkaiden interventioprosessista saaman hyödyn määrä, joka tässä tutkimuksessa miellettiin lyhytaikaiseksi vaikuttavuudeksi ja pystyttiin suhteuttamaan se ”objektiivisiin” vaikuttavuusmittareihin, AVHM:iin ja ESY:n talousosioon sekä suurempiin asiakkaiden taustamuuttujiin kuten ikään. Tällainen kokonaisvaltainen arvio voidaan tehdä tutkijavoimin kuitenkin vain rajalliselle määrälle tapauksia. Jos tapauksia olisikin vaikkapa satoja, se vaatisi uudenlaista menetelmällistä lähestymistapaa vaikkapa moniulotteista korrespondenssianalyysiä käyttäen ja sen kautta useita eri alatuloksia integroiden³.

Arkisen asiakastyön aiheuttama paine esti pääsääntöisesti taloussosiaalityön Satsaa ja säästä -mallin tutkimuksellisen intervention itsenäisen käytön Kainuun aikuissosiaalityön henkilöstön keskuudessa. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta tutkimusasiakkaiden kanssa käynnistetyt prosessit olivat sellaisia, joissa allekirjoittanut oli mukana prosessin alusta loppuun tai keskeytymiseen saakka.

Sosiaalityön henkilöstön varauksellisuuden vaikuttavuusmittarien käytössä kenttätöyssä on tuonut esiin myös PALVA-tutkimushanke, joka toimii Itä-Suomen YTA:lla (PALVA-tutkimusryhmä 2025). Tämä voi liittyä myös Kainuun arviointitutkimuksessa kohdattuun ilmiöön, jossa määrälliset elämänlaatua tai toimintakykyä mittaavat mittarit voivat osoittaa intervention aikana jopa negatiivisia muutoslukuja, vaikka laadullisesti kokonaisuutena tarkasteltuna prosessi tuottaisi hyötyä asiakkaalle. Tämä liittyy vaikeiden asioiden esille tuontiin interventiossa ja määrällisten mittareiden tulkinnessa onkin syytä selkeämmin osoittaa se paikka, mihin vaiheeseen laajassa palveluprosessissa mahdollinen positiivinen muutos on sijoitettavissa. Toisin ilmaistuna on syytä sijoittaa muutos kontekstiinsa palveluprosessin laajassa vaiheistuksessa - sekä myös laadulliseen kokonaisarvioon tilanteesta.

Satsaa ja säästä-mallin keskeisiä osia ei ole välttämätöntä käyttää nyt tutkimukselliseen interventioon kuuluneiden määrällisten mittarien kanssa. Sen sijaan taloudellisen ohjauksen menetelmällisessä tuessa voidaan käyttää keskeisimmiksi osoittautuneita, kuten Penno-budjettiohjelmaa ja EcoMap-verkostokarttaa taloudellisten ulottuvuuksien osalta painotettuna. Lisäksi asiakkaan velkatilanteen tarkastaminen on tärkeää, silloin kun asiakas siihen suostuu sekä asiakkaan tulevaisuuden mahdollisuuksien ja tavoitteiden hahmotus.

³ Tällaista kokoavaa analyysitapaa käytettiin tutkimuksessa ”Buorre eallin gávpogis : saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa”, jossa tutkija Petri Vuorijärvi vastasi tältä osin tutkimusanalyysin teknisestä toteuttamisesta (Vuorijärvi & Heikkilä & Miettunen & Laiti-Hedemäki 2019).

8. Johtopäätökset

8.1 Praktisen tason johtopäätökset ja suositukset

Asiakkaat olivat valikoituneet tutkimukseen ensisijaisesti oman osallistumishalukkuutensa perusteella ja tutkimukselliseen interventioon lähti mukaan vain joka neljäs niistä asiakkaista, joille tätä mahdollisuutta aktiivisesti tarjottiin. Lähes kaksi viidestä prosessin aloittaneesta asiakkaasta keskeytti ennen sen valmistumista.

Kuitenkin niiden asiakkaiden osalta, jotka olivat mukana intervention loppuun saakka, arvio taloussosiaalityön lyhytaikaisesta vaikuttavuudesta oli valtaosin myönteinen. Työikäisten palveluiden asiakassuunnitelmassa ja tarkemmin siellä olevassa AVAIN-mittarissa määritelty talouden hallinnan tavoite, asiakkaan ja vastuutyöntekijän yhteisesti prosessin lopussa arvioimana, saavutettiin ainakin osittain 80 %:ssa prosessin loppuun asti viedyissä tapauksissa ja 50 %:ssa kaikista prosessin aloittaneista tapauksista.

Tutkijasosiaalityöntekijän laadullisella kokonaisarviolla, jossa käytettiin kaikkea tarvittavaa tutkimusasiakkaan aikuissosiaalityön asiakasasiakirja-aineistoa, asiakkaan ja vastuutyöntekijän arvioita tavoitteiden saavuttamisesta sekä tutkijasosiaalityöntekijän omaa tutkimuksellista kokemustietoa interventioprosesseihin osallistujana (30/32 prosessista) alusta loppuun tai keskeyttämiseen saakka, määriteltynä 13 %:ssa tapauksissa saavutettiin huomattavaa hyötyä, 28 %:ssa hyötyä, 6 %:ssa hieman hyötyä ja 16 %:ssa ei lainkaan hyötyä. Tällä kokonaisarviolla viitataan lyhytaikaiseen vaikuttavuuteen, koska tutkimusasetelma ei mahdollistanut pitkää seuranta-aikaa intervention jälkeen. Tapauksesta riippuen seuranta-aika oli vuodesta kolmeen kuukauteen vaihdellen intervention loppuajankohdan mukaan. Prosessi keskeytyi 38 %:ssa tapauksista.

Intervention motivaationsa perusteella valikoituneiden (yksi neljästä) ja keskeyttäneiden (noin kaksi viidestä) osuudesta johtaen noin joka kymmenes aikuissosiaalityön asiakas lähtee tällaiseen tutkimukselliseen interventioon mukaan niin, että toiminta vaikuttaa hänen taloudelliseen tilanteeseensa positiivisesti joko välittömästi tai sitten hitaammin pidemmän aikavälin hyötynä. Määrä voi olla suurempi kun intervention keskeisiä menetelmiä toteutetaan häntä palvelevan ammattilaisen kanssa huomaamattomammin tavanomaisen työskentelyn lomassa.

Huomattavaa hyötyä ja hyötyä saaneet ovat selkeästi nuorempia kuin vain hieman hyötyä tai ei hyötyä interventiosta saaneet. Prosessin loppuun asti mukana olleista suurimman ryhmän muodostaneen eli ”hyötyä saaneiden” iän mediaaninen keskiarvo on 31 vuotta, kun taas sitä heikommin hyötyä saaneilla vastaava tunnusluku on 57 tai 56 vuotta.

Intervention tutkimuksellinen tarkastelu AVAIN-mittarin kautta osoitti, että asiakkaan oma motivaatio muutokseen yhdistyneenä vaikeaan velkatilanteeseen esiintyvät usein yhdessä mallin selkeästi hyödylliseksi arvioidun käytön kanssa. Hyötyä saaneille asiakkaille tuntuu olevan myös ominaista tavanomaista suurempi suunnitelmallisuus ja kyvykkyys elämänsä järjestelemisessä ja AVHM-mittarin mukaan heidän työmarkkinallinen ja koulutuksellinen tilanteensa sekä toimeentulonsa on jonkin verran parempi kuin interventiosta vähemmin tai ei lainkaan hyötynneiden. Intervention keskeytymiseen liittyy usein vastaavasti alkoholin ongelmalliseksi koettu käyttö ja asiakkaan ”ei-varttunut” ikä (mediaani=38 vuotta). Näyttää siltä, että interventiosta todennäköisimmin eniten hyöttyvät eli nuoremmat asiakkaat ovat myös todennäköisemmin keskeyttäjiä ja erottelevana tekijänä on ainakin päihteiden ongelmakäyttö, mutta myös pienempi suunnitelmallisuus oman elämän etenemisessä. Päihteiden käyttö tuen tarpeena ilmoitettuna liittyy myös pääasiassa varttuneempien asiakkaiden muodostamaan ryhmään, jolla interventiosta ei saatu lainkaan hyötyä tai vain hieman. Kokoavasti ilmaistuna päihdeongelma estää merkitsevän interventiosta hyötymisen ja näille asiakkaille tulisikin ensisijaisesti tarjota ja varmentaa päihdepalvelujen saavutettavuus.

Kainuussa tehdyn Satsaa ja säästä-mallin keskeisten osien juurruttamisen ja tutkimuksellisen arvioinnin perusteella voidaan suositella mallin valittujen osien laajaa tarjoamista aikuissosiaalityön asiakkaille sopivalla tavalla sijoitettuna tavanomaisen asiakastyöskentelyn lomaan. Päihdeongelmaisten asiakkaiden osalla työskentelystä ei kuitenkaan ole havaittu olevan merkittävää hyötyä ja todennäköisimmin kuvatuista työmenetelmistä hyöttyvät 20-49 -vuotiaat aikuissosiaalityön asiakkaat.

Lisäksi mallin tutkimukselliseen toteuttamiseen kuuluneet määrälliset mittarit eli tässä yhteydessä Aikuisväestön hyvinvointimittari yhdessä Excel-tiedostonsa tuottaman visuaalisen kuvauksen kanssa sekä ESY/talousosio, toimisivat systemaattisuutta mukanaan tuovina menetelminä, erityisesti palvelutarpeen arvioinnissa aivan kuten Ecomap-verkostokarttakin. Kaksi ensimmäistä ovat myös varsin nopeasti ja helposti toteutettavissa.

Yleisesti interventioista saatuun kokemukseen perustuen ja muuhunkin tutkimukseen viitaten (Viitasalo ym. 2024; Viitasalo ym. 2026, 14; Viitasalo 2021, 223; Viitasalo 2019, 12-13; Sallinen ym. 2023, 77-80), Satsaa ja säästä-malliin perusajatuksena kuuluva emotionaalishenkinen tuki ("satsaa") ja luottamuksen saavuttaminen on tärkeää taloudellisen ohjauksen vaikuttavuuden saavuttamisen kannalta.

Arkisen asiakastyön aiheuttama paine esti pääsääntöisesti taloussosiaalityön Satsaa ja säästä -mallin tutkimuksellisen intervention itsenäisen käytön Kainuun aikuissosiaalityön henkilöstön keskuudessa. Intervention asiakasprosessit vaativat kahta poikkeusta lukuun ottamatta tutkijasosiaalityöntekijän keskeistä roolia niissä toteutuakseen. Työntekijöiden ajankäytön haasteet huomattiin selkeästi jo vuosina 2022-2023 Satsaa ja säästä -mallia kehitettäessä ja sen vuoksi nyt mallista esiin nostettujen työmenetelmien käyttöä tulisi jatkuvasti tukea niiden todellistamiseksi arjessa.

8.2 Teoreettisen tason johtopäätökset ja suositukset

Nuoremmat asiakkaat, joilla on keskivertoa parempi tilanne ja suunnitelmallisempi orientaatio taloudellistenkin asioidensa hoitamiseen, hyötyvät interventioista paremmin, koska heillä on kykyä, motivaatiota ja resurssejakin taloudellisen tilanteensa uudelleenjärjestelyyn. He myös ovat hyvin usein velkaantuneita tavalla, johon tarvitsevat tukea ja he tiedostavat sen. Näiden asiakkaiden osalta KAImeR-teorian vastakaikumekanismi on interventiossa aktivoitunut voimakkaasti.

Varttuneemmat asiakkaat, joiden taloudellinen tilanne on jo vakiintuneempi ja jähmettyneempi, eivät löydä yhtä helposti uusia toteuttamiskelpoisia ratkaisuja tilanteen muuttamiseksi kuin nuoremmat. He ovat myös usein jo sopeuttaneet tilanteensa tarkasti heillä oleviin yleensä niukkoihin taloudellisiin reunaehtoihin, jotka ovat huomattavasti tiukemmat kuin interventioista selkeästi hyötyvät. Näiden asiakkaiden osalta KAImeR-teorian vastakaikumekanismi on aktivoitunut heikosti.

Nuoremmat asiakkaat, joilla usein ilmenee tuen tarvetta alkoholin käytössään eikä heille ole ominaista asiointensa pitkäjänteinen suunnittelu, mutta jotka ovat hyvässä fyysisessä kunnossa, ovat huonommin sitoutuneita interventioon ja keskeyttävät sen muita useammin. Heillä on parempi tilanne talouden, osaamisen ja työn suhteen kuin vain hieman tai ei lainkaan hyötyä interventioista saaneet asiakkaat. Ilmeistä on, että näiden intervention keskeyttäneiden asiakkaiden osalta väistämismekanismi on aktivoitunut.

KAImeR-teorian keskeisen osan, eli siinä määriteltujen mekanismien aktivoitumisen asteen vaihtelun tarkastelua kirjoittaja ei ole havainnut tutkimuksessa aiemmin tarkasteltavan nyt toteutuneella tavalla. Toisaalta tutkimuksen tekijä ei ole perehtynyt KAImeR-teoriaan syvällisesti eikä käsillä olevassa käytäntöpainotteisessa ja intervention implementaation sisältävässä tutkimuksessa teoria ole ollut hallitsevassa roolissa. Kuitenkin KAImeR-teoria on yhdistetty tässä empiriaan systemaattisia monimenetelmällisiä lähestymistapoja käyttäen ja näin on saatu sijoitettua sosiaalisten mekanismien eritasoisia aktivoitumisia suhteessa erilaisiin kontekstuaaleihin sekä sosiaalisiin tekijöihin.

Tähän kyettiin osaltaan määrällisten vaikuttavuusmittareiden (AVHM, ESY/talousosio) tulosten suhteuttamisella kokonaisvaltaiseen laadulliseen arvioon lähinnä asiakassuunnitelman ja AVAIN-mittarin (vanhentuneen version) sisällöstä. AVAIN-mittarin tilannetekijöitä käsiteltiin myös määrällisellä lähestymistavalla irrallaan edellä mainitusta laadullisesta arviosta. Edelleen laadullisten ja määrällisten tuloksien suhdetta ja merkityksellisyyttä toisilleen käsiteltiin moniulotteisella korrespondenssianalyysillä sekä Morganin (2023) sisällöltään määrittämällä ja Cresswell & Plano Clarkin (2018) tarkoittamalla, tässä tapauksessa taulukkomuotoisella, yhteiselytyksellä.

Edellä kuvattu antaisi pohjaa enemmän teoriaorientoituneille ja paremmin KAImeR-teoriaan perehtyneille tutkijoille pohtia myös mekanismien aktivoitumisen voimakkuuden tasoa yhtenä elementtinä tämän teorian soveltamisessa ja kehittämisessä.

Lähteet

Blom, Björn & Moren Stefan 2010: Explaining Social Work Practice – The CAIMeR Theory. *Journal of Social Work* 10(1): 98–119.

Creswell, John W. & Plano Clark, Vicki L. 2018: *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. SAGE Publications. Bain and Bell. Glasgow.

Guetterman ym. 2015

Heikkilä, Lydia & Laiti-Hedemäki, Elsa & Miettunen, Tuuli (toim.) 2019: Buorre eallin gávpogis : saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä. Punamusta. Tampere.

Kivipelto, Minna & Blomgren, Sanna & Saikkonen, Paula & Karjalainen, Jouko 2015: Web-Based Tool for Social Work Effectiveness Evaluation. *Social Work Review* (3/2015), 19-31.

Kuorikoski, Tuija 2025: Vastakaiku- ja väistämismekanismin aktivoituminen ja aktivoitumisen seuraukset aikuissosiaalityön asiakasprosessissa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. 62(2), 255-269.

Le Roux, Brigitte & Rouanet, Henry 2010: *Multiple Correspondence Analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences* 163. SAGE publications Ltd. London.

Linnakangas, Ritva & Paasio, Petteri & Seppälä, Ulla-Maija & Suikkanen, Asko 2015: Mitä mittarien käyttö voisi tarjota sosiaalityölle? *Janus* vol 23 (4).

Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen Kati 2021 (toim.): *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Gaudeamus.

Maxwell, Joseph A. & Mittapalli, Kavita 2010: *Realism as a Stance for Mixed Method Research*. Tashakkori, Abbas & Teddlie, Carles (toim.) 2010: *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Second edition, 146-167. SAGE Publications.

Morgan, David.L. 2023: Who Is on the Bandwagon? Core and Periphery in Mixed Methods Research. *Journal of mixed methods research* 2023-04, Vol.17 (2), 135-142. SAGE Publications. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/15586898221096319>

Plano Clark 2019:

Sallinen, Heidi & Hietamäki, Juulia & Toikko, Timo 2023: Asiakkaiden taloudelliseen toimeentuloon liittyvät haasteet: tarve henkilökohtaiseen palveluun. Teoksessa: *Toimeentulotuki ja sosiaalityö*. Kivipelto, Minna (toim.). KAKS - Kunnallissalan kehittämissäätiö. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.

Svenlin, Anu-Riina; Matthies, Aila-Leena & Turtiainen, Kati 2021: Johdanto: Aikuissosiaalityö ja KAIMeR-teoria sen tietopohjan jäsentäjänä. Teoksessa: *Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Matties, Aila-Leena, Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim). Gaudeamus.

Tashakkori, Abbas & Teddlie, Carles (toim.) 2010: *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. Second edition. SAGE Publications.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (tenk.fi)

Viitasalo, Katri 2019: Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Teoksessa: Avauksia taloussosiaalityöstä. Minna Zechner, Sirpa Karjalainen ja Katri Viitasalo (toim.). Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola 2019. [978-951-39-7780-1.pdf](#)

Viitasalo, Katri 2021: Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa: Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.). Gaudeamus.

Viitasalo, Katri & Kaitsaari, Tuula & Kaittila, Anniina & Moisio, Meri & Hakovirta, Mia 2024: Promoting financial capability within the field of social workpractice among families with children: a systematic review. European journal of Social Work 2024, vol. 27, no. 3, 505–518. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2236326>

Viitasalo, Katri & Kangas-Kalinen, Annamari & Kaittila, Anniina & Moisio, Meri & Isoniemi, Henna & Kaitsaari, Tuula & Hyyrynen, Melina & Hakovirta, Mia 2025: Process Evaluation of a Financial Capability Intervention: A Qualitative Study Embedded in a Feasibility Randomized Controlled Trial, Child & Youth Services, DOI: 10.1080/0145935X.2025.2605341 <https://doi.org/10.1080/0145935X.2025.2605341>

Vilkkä, Hanna & Mankki, Ville 2024: Johdatus monimenetelmätutkimukseen. Santalahti kustannus. Jyväskylä.

Vuorijärvi, Petri 2014: Moniulotteisen korrespondenssianalyysin soveltamisesta sosiaalityöissä. Pro Gradu –tutkielma. Sosiaalityön laitos. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Vuorijärvi, Petri & Heikkilä, Lydia & Miettunen, Tuuli & Laiti-Hedemäki, Elsa 2019: Tutkimusmenetelmät, aineiston keruu ja analyysit. Heikkilä, Lydia & Laiti-Hedemäki, Elsa & Miettunen, Tuuli (toim.) Buorre eallin gávpogis : saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä. Punamusta. Tampere.

KAINUUN
hyvinvointialue

hyvinvointialue.kainuu.fi

Kainuun hyvinvointialue
PL 400, 87070 Kainuu
Puh. vaihde 08 61 561
S-posti kirjaamo.hyvinvointialue@kainuu.fi